

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Lucie Dřevíková

Kritéria pro svěření dítěte do péče

Diplomová práce

Olomouc 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Kritéria pro svěření dítěte do péče vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 13. prosince 2013

.....

Lucie Dřevíková

Na tomto místě bych chtěla srdečně poděkovat JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za odborné vedení této práce, za její rady, připomínky, vstřícný přístup i ochotu.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
1 Úvod	7
2 Vymezení základních pojmů	9
2.1 Rodina- pojem, tradiční a moderní pojetí, vývoj	9
2.2 Mateřství, otcovství	10
2.3 Dítě	11
2.4 Péče o dítě	11
2.5 Rodičovská zodpovědnost	11
2.6 Péče soudu o nezletilé	12
2.7 Svěření dítěte do výchovy rodiče	12
3 Jednotlivé druhy péče, jejich předpoklady	13
3.1 Společná péče	13
3.2 Střídavá péče	14
3.3 Péče jednoho z rodičů	16
3.4 Výhody a nevýhody jednotlivých druhů péčí	17
4 Procesní hledisko	19
4.1 Řízení o výchově, výživě a styku s dítětem dle OSŘ	19
4.2 Právní úprava řízení de lege ferenda	20
5 Mediace	21
5.1 Mediátor	21
5.2 Rodinná mediace	21
5.3 Právní úprava mediace	22
5.4 Průběh mediace	22
6 Kritéria	24
6.1 Obecně k rozhodování soudů	24
6.2 Zájem dítěte	25
6.3 Kritéria dle ZOR	26
6.4 Seznam kritérií sestavovaný odborníky	27
6.4.1 Osobnost rodiče	27
6.4.2 Vztah rodiče k dítěti	28
6.4.3 Charakter, morálka a struktura mravních norem rodičů	29
6.4.4 Právo dítěte na styk s druhým rodičem	29
6.4.5 Vztah dítěte k rodiči- citová orientace dítěte	33
6.4.6 Názor dítěte a jeho zjišťování	34
6.4.7 Vzdělání, inteligence rodiče	38
6.4.8 Rodinné zázemí	38
6.4.9 Citové vazby dítěte k sourozenci	39
6.4.10 Kontinuita prostředí	39
6.4.11 Hmotné zabezpečení	40
6.5 Další kritéria	41
6.5.1 Biologické důvody	41
6.5.2 Věk dítěte	41
6.5.3 Výchovné předpoklady rodiče a schopnost rodičů dohodnout se	42
6.5.4 Psychika dítěte, jeho osobnost a individuální potřeby	42
6.5.5 Pracovní vytížení rodičů, jejich zaměstnání	42
6.5.6 Zprávy příslušných sociálních orgánů i školy	43
7 Právní úprava v novém občanském zákoníku	44
8 Závěr	46
Seznam použitých zdrojů	48
Abstrakt	53

Abstract	53
Seznam klíčových slov.....	54

Seznam použitých zkratk

Úmluva	Úmluva o právech dítěte
Listina	Usnesení předsednictva České národní rady č.2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
ZOR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č.99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č.40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ZZŘS	Zákon č.292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí

1 Úvod

Tato práce nese název Kritéria pro svěřeni dítěte do péče. Cílem je tedy především zmapovat jednotlivá kritéria, která by měl soud brát v potaz při rozhodování o uspořádání porozvodové péči, a dále tato kritéria podrobně analyzovat, subjektivně je zhodnotit, případně navrhnout jiná vhodná řešení. Vycházet přitom budu především ze zákonné dikce, odborné literatury a v neposlední řadě také z judikatury soudů.

Dané téma jsem zvolila především proto, že je dle mého názoru velmi aktuální, o čemž svědčí i množství dostupné judikatury. Sama mám také k němu díky osobním zkušenostem blízký vztah. Práci proto mohu obohatit vlastními názory a pocity očima dítěte, které si obdobnou situací prošlo.

Celá práce je rozdělena do osmi kapitol vyústujících v jeden logický celek. Tyto jsou dále pro lepší přehlednost členěny do jednotlivých podkapitol zabývajících se problematikou úzce související.

V úvodní části své práce se budu nejdříve věnovat vymezení základních pojmů, které jsou pro danou problematiku klíčové. Dále stručně nastíním jednotlivé druhy péče, do níž je možno dítě svěřit, uvedu jejich předpoklady, možné výhody i nevýhody, jejich srovnání. V této souvislosti chci podotknout, že práce bude zaměřena na uspořádání porozvodové péče. O svěřeni dítěte do péče se však rozhoduje i v jiných případech, například i v situaci, kdy nedošlo k uzavření manželství, nebo v souvislosti s určování otcovství.

Ruku v ruce s hmotným právem jde právo procesní, proto v práci nelze opomenout ani procesní aspekt. Kapitola čtvrtá tedy bude věnována procesní úpravě řízení o výchově, výživě a styku s dítětem. Zpracována bude též úprava de lege ferenda, obsažená v zákoně o zvláštních řízeních soudních.

V návaznosti na toto se budu také zabývat jednou z možností řešení sporů, které mohou v rámci svěřování dítěte do péče nastat, a to mediací. Vzhledem k rozsáhlosti tohoto institutu se však budu snažit pouze o stručný nástin, abych se příliš neodchylovala od tématu této práce.

Kapitola šestá bude pro tuto práci stěžejní. Zde zmíním nejdříve obecnou úpravu a ústavní základy, z nichž by měl soud při rozhodování vycházet, následně vyjmenuji, rozeberu a zhodnotím jednotlivá kritéria pro svěřování dítěte do péče, ať už střídané, společné či výhradní. Uvedená tvrzení budou podložena množstvím judikatury. Všechna kritéria budou dále členěna do několika podkapitol v závislosti na tom, kde jsou obsažena. Rozlišovat budu tedy mezi kritérii uvedenými v zákoně o rodině (dále jen ZOR), kritérii zpracovanými v odborném seznamu a těmi, která naopak nejsou nikde výslovně zmíněna.

Jelikož soud při svém rozhodování o uspořádání porozvodové péče často využívá znaleckých posudků, budu se v práci také krátce věnovat i této problematice. V základní rovině nastíním, jaké otázky jsou znalci pokládány, z jakých částí se posudek skládá, co je jeho obsahem, jak je hodnocen a uvedu také některé metody, které se při jejich zpracování používají.

S ohledem na to, že účinnost nového občanského zákoníku je již „na spadnutí“, budu se ve své práci zabývat též právní úpravou obsaženou v tomto předpise, účinném od 1.1.2014. Snahou bude především porovnat obě úpravy a uvést jejich vzájemné rozdíly.

Metodami, jež jsem se rozhodla použít ve své práci, jsou především metoda analýzy, umožňující hlouběji rozebrat danou problematiku. V práci tedy pak konkrétně analyzuji jednotlivá kritéria, stěžejní pro rozhodování soudu. Metoda kvalifikační umožňuje jejich rozčlenění do jednotlivých skupin podle podobných znaků, čímž získáme logičtější strukturu textu. Tuto metodu využiji především v rozdělení jednotlivých kritérií do podkapitol. Využita bude i metoda dedukce, kdy od obecnějších tvrzení přecházím ke konkrétnějším. Vždy bude mojí snahou nastínit nejdříve obecná pravidla a principy a postupně je dále hlouběji rozebírat. U kritérií se tedy v první řadě pokusím uvést obecný základ pro rozhodování soudu a až posléze přejít k jednotlivým kritériím, která soud využívá. Stejně tak i jednotlivá kritéria budou vždy nejdříve obecně zhodnocena a až následně konkrétněji rozebrána. V souvislosti s tvrzením o zvyšování rozvodovosti v posledních letech využiji v práci i statistickou metodu, která mi umožní podpořit tento názor konkrétními fakty. Pro lepší pochopení dané problematiky a názornost uvedu i různé smyšlené modelové situace. Tímto bude využita i metoda modelování. S ohledem na připravovanou velkou rekodifikaci soukromého práva použiji i metodu komparativní, díky níž srovnám stávající právní úpravu s úpravou de lege ferenda.

2 Vymezení základních pojmů

2.1 Rodina- pojem, tradiční a moderní pojetí, vývoj

Rodinu lze charakterizovat jako společenství blízkých osob, mezi nimiž se vytvářejí úzké příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a jiné vazby. Základem rodinných vazeb je tradičně biologické pouto pokrevního příbuzenství mezi členy rodiny. Právní ochrany mohou požívat i osoby žijící mimo manželství či osoby pokrevně nepřibuzné, mezi nimiž však existují shora uvedené citové a jiné vazby (osoby žijící v postavení druha a družky, partneři žijící společně s dítětem, které se narodilo jednomu z partnerů z jiného vztahu atd.).¹

Stejná charakteristika rodinného života vyplývá i z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Ten v jednom ze svých rozsudků² upřednostnil biologické pouto mezi otcem a dítětem před právním stavem a právní konstrukcí rodiny konstatováním, že: „*Respekt ke rodinnému životu vyžaduje, aby biologická a sociální realita převážila nad právní domněnkou.*“

Rodina, jakožto tradiční institut rodinného práva, si prošla během historického vývoje mnohými změnami. Jako jednu z nejpodstatnějších je nutné zmínit dělbou práce. Pro starší pojetí rodiny je typická hierarchizace a jasné vymezení rolí. Často bylo zvykem, že žena se spíše věnovala práci v domácnosti a muž byl ten, který rodinu zaopatřoval. Zásadní změna však nastala přibližně v polovině 20. století, kdy se ženy začaly daleko více věnovat kariéře a v důsledku toho opouštět domácnosti. Hlavou rodiny už tedy najednou není otec, autorita je rozdělena mezi oba rodiče.³

Další významný rozdíl mezi tradičním a moderním pojetím rodiny spočívá bezpochyby také ve volbě partnera. Zatímco dříve byla tato volba ponechána převážně na vůli rodinných příslušníků, dnes je již záležitostí citovou. Opouští se model, v němž měly při výběru partnera zásadní význam například jeho majetkové poměry či společenské postavení. Skutečnost, že manželství je v současnosti jakýsi citový svazek, se zajisté zdá být změnou k lepšímu, přesto se však dají najít jistá negativa. Jedním z nich může být to, že manželství, založené pouze na emočních vazbách, je mnohem více nestabilní a zranitelné.⁴

Domnívám se, že častým důvodem uzavření manželství bývá náhlé a mnohdy nerozvážené citové vzplanutí. To však zpravidla opadne stejně rychle, jako vzniklo. A právě toto je dle mého

¹ Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06.

² Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, *Kroon a další proti Nizozemí*, odst. 40

³ WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy*, 2013, č.18, s. 618. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembrgnpxa4s7ge4f643uojptmmjy&groupIndex=12&rowIndex=0&conversionId=663388>>.

⁴ Tamtéž.

názoru jednou z možných příčin zvyšování rozvodovosti⁵ v posledních letech. Jako by nyní lidé zapomínali na skutečné poslání rodiny, na míru zodpovědnosti, která z tohoto svazku plyne, a z rozvodů se stal jistý trend. U rodin s dětmi se bohužel rozvod manželství a z něj plynoucí následný rozpad rodiny často negativně odráží především na dětech. Myslím, že právě ony trpí rozvodem daleko více než samotní rodiče, kteří si tento fakt možná často ani neuvědomují. Kvalita partnerského vztahu je jedním z klíčových faktorů ovlivňujících možné budoucí problémy v osobnostním, emočním či sociálním vývoji dítěte.

V souvislosti velkým nárůstem počtu rozvodů v posledních letech tak vznikají nové formy rodinného seskupení jako například rodičovství ženy nebo svobodné matky, rodičovství bez otce jako záměr, výchova dítěte homosexuálními páry či náhradní mateřství. Zhruba 28,5%⁶ dětí se nyní rodí mimo manželství, zvyšuje se porodní věk u žen a věkové rozdíly mezi manželky.

2.2 Mateřství, otcovství

Jelikož budou tyto pojmy v práci častokrát skloňovány, považuji za vhodné je vymezit hned v úvodu.

Obecně se vychází se z teze, že matka je vždy jistá („mater semper certa est“). ZOR dále uvádí, že matkou je žena, která dítě porodila.⁷ Problematika surogačního mateřství, tedy situace, kdy žena porodí dítě „na objednávku“ pro jiný pár, který zpravidla nemůže mít děti, je značně komplikovaná a v naší právní úpravě není ani obsažena. Proto považuji za nadbytečné se jí zde podrobně zabývat a vycházím pouze z obecné zákonné úpravy.

Problematika určování otcovství je již poněkud komplikovanější. Vychází se z několika vyvrátitelných právních domněnek. Tyto platí, dokud není prokázán opak. Otec, kterému na základě těchto domněnek svědčí otcovství, je oprávněn jej popřít.

Z ustanovení §51 a násl. ZOR vyplývá, že v případě, že se dítě narodí v období mezi uzavřením manželství a třístým dnem po jeho zániku, příp. po jeho prohlášení za neplatné, je za otce považován manžel matky. V situaci, kdy žena uzavře nové manželství, bude otcem dítěte její pozdější manžel. Otcovství lze určit také souhlasným prohlášením rodičů před soudem či matričním úřadem, a to i k dítěti počatému, doposud nenarozenému. Matka i muž, který se považuje za otce dítěte, mohou též navrhnout soudu, aby určil otcovství. Otcem je pak muž, který souložil s matkou v době, od níž neuplynulo do narození dítěte méně než sto osmdesát

⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Rozvodovost* [online]. czso.cz, 19. srpna 2013 [cit. 6.prosince 2013]. Dostupné na: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy*, 2013, č.18, s. 618. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembrgnpxa4s7ge4f643uojptmmjy&groupIndex=12&crowIndex=0&conversionId=663388>>.

⁷ §50a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

a více než tři sta dní. To vše pouze za předpokladu, že otcovství nevylučují závažné okolnosti. Dojde-li k početí dítěte pomocí umělého oplodnění, považuje zákon za otce muže, který dal k takovému zákroku souhlas.

2.3 Dítě

Přesné vymezení pojmu dítě je poněkud komplikované, protože v podstatě žádná právní úprava přesnou definici neobsahuje. Tím dochází k poměrně paradoxní situaci, kdy zákony běžně s tímto pojmem operují, nikde však přesně neuvádí, co jím mají na mysli. Víme tedy, jaká práva jsou danému subjektu přiznána, netušíme však, kdo oním subjektem ve skutečnosti je. Použitelnou legální definici nenajdeme ani v pramenech mezinárodního či komunitárního práva.⁸

Pojem dítě bývá nejčastěji používán ve dvou významech. Jednak vyjadřuje fyzickou osobu ve vztahu ke svým rodičům (vztah předků a potomků), dále pak fyzickou osobu, která ještě nedosáhla zletilosti. V důsledku toho je považováno za slabší stranu a je mu proto v právním řádu zpravidla poskytována větší míra ochrany.^{9 10}

Z úpravy obsažené ve stávajícím občanském zákoníku (§ 7 odst. 1) lze dovodit, že za dítě se považuje i tzv. nasciturus, tedy dítě počaté, ale ještě nenarozené, za předpokladu, že se narodí živé. Zákon o rodině, ani nový občanský zákoník žádné vymezení tohoto pojmu nepřinášá.

2.4 Péče o dítě

Péčí o dítě se rozumí především rozhodování o dítěti v rozsahu, v němž to ono samo není schopno učinit. Jejím cílem je především tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj dítěte. Rodič může svěřit péči o dítě též třetí osobě či umístit jej v ústavu. I v takových případech zůstávají ale rodiče i nadále nositeli rodičovské zodpovědnosti.¹¹

2.5 Rodičovská zodpovědnost

Jedná se o soubor práv a povinností rodičů k nezletilým dětem, zahrnující péči o zdraví dítěte, tělesný, rozumový, citový i mravní vývoj, zastupování dítěte a v neposlední řadě též správu jeho jmění. Při výkonu těchto práv a povinností jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho chování, dohlížet na něj. Povoleno je též užít přiměřených výchovných prostředků, pouze však do té míry, aby nebyla ohrožena důstojnost dítěte, jeho zdraví či vývoj.¹²

⁸ SCHÖN, Monika. Koho české právo rozumí pod pojmem dítě? *Právo a rodina*, 2013, č. 3, s. 17-19.

⁹ Tamtéž, s. 17.

¹⁰ HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. Praha: C.H.Beck, 2003. s. 134-135.

¹¹ Tamtéž, s. 608.

¹² §31 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Rodičovskou zodpovědnost mají zpravidla oba rodiče za předpokladu, že nebyli zbaveni ani omezení ve způsobilosti k právním úkonům.¹³ Nemá-li ji jeden z nich, přesouvá se na druhého.

2.6 Péče soudu o nezletilé

Řízením ve věcech péče soudu o nezletilé se má na mysli takové řízení, v němž jsou upraveny vzájemné vztahy mezi rodiči a dětmi, případně jinými osobami. Tento druh řízení zahrnuje například řízení o výchově a výživě nezletilých a dále pak řízení o úpravě styku s nezletilým dítětem.¹⁴

2.7 Svěření dítěte do výchovy rodiče

Jak jsem již zmínila v úvodu, o svěření dítěte do výchovy rodiče rozhoduje soud v souvislosti s rozvodem rodičů dítěte, dále ale také v situaci, kdy spolu rodiče nežijí a na úpravě výchovy se nedohodnou.¹⁵

¹³ Dle NOZ již nebude nadále možné zbavení svéprávnosti (dnes způsobilosti k právním úkonům), přicházet v úvahu bude pouze její omezení.

¹⁴ HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. Praha: C.H.Beck, 2003. s. 609. Blíže také kap. 4.1

¹⁵ Tamtéž, s. 1011.

3 Jednotlivé druhy péče, jejich předpoklady

Rozvod, jakožto jedna z možností zániku manželství, je velmi nepříjemnou, mnohdy až traumatizující událostí. Jak už jsem zmínila výše, následky zanechává na všech zúčastněných, nejvíce však na dětech. Ty totiž většinou nechápou, co je jeho důvodem, proč se najednou naruší jistý stereotyp, zkrátka něco, na co jsou zvyklé. Typickým „porozvodovým“ projevem bývá u dětí také to, že si rozchod rodičů kladou za vinu, mají pocit, že jej zapříčinily a odchod některého z rodičů mohou vnímat jako nedostatek lásky vůči nim. Jak uvádí většina zdrojů, zabývající se rozvodovou tematikou, negativní dopady rozvodu by se daly minimalizovat především tím, že se oba rodiče budou snažit o co nejčastější kontakt s dítětem, tak, aby dítě nemělo pocit, že o jednoho z nich přichází. Rodičovská zodpovědnost zůstává i nadále v rukou obou rodičů a takto by se k tomu měli oba stavět.¹⁶

V souvislosti s rozvodem partnerů vyvstává poněkud nepříjemná otázka, jak upravit rodičovskou péči k jejich nezletilým dětem. Nabízí se několik možností. Jak vyplývá z ustanovení §26/2 ZOR, jsou jimi svěřeni dítěte do společné péče, střídavé péče, dále přichází v úvahu též svěřeni do péče jednoho z rodičů. Zákonná díkce též umožňuje soudu, aby v případě, že nastane situace, kdy žádný z rodičů nebude poskytovat záruku řádné péče o dítě, svěřil dítě do výchovy jiné fyzické osoby¹⁷, do pěstounské péče¹⁸ či v krajním případě nařídil ústavní výchovu¹⁹. Vzhledem ke značné obsáhlosti tématu nebudou poslední tři varianty předmětem této práce.

3.1 Společná péče

Co se týče vymezení jednotlivých druhů péčí, začnu nejdříve péčí společnou, která byla zakotvena novelou zákona o rodině z roku 1998 a představuje velmi diskutabilní institut. Její podstata totiž spočívá v neexistenci konkrétního rozhodnutí o svěřeni dítěte do výchovy jednoho z rodičů. Výsledkem řízení je tedy to, že poměry dítěte nebudou upraveny, jedná se pouze o potvrzení již existujícího stavu. Není tedy rozhodnuto, kdo bude o dítě osobně pečovat či s kým bude dítě žít ve společné domácnosti. Rozvod tedy nijak nemění právní postavení dítěte vůči svým rodičům.²⁰ Rodiče dítěte společně hradí náklady svých potřeb, společně pečují o dítě, společně dítě zajišťují jak po stránce materiální, tak i výchovné. Může také nastat situace, kdy rodiče sdílejí i po rozvodu společnou domácnost. Právě tato bezproblémová spolupráce byla

¹⁶ ČERNÁ, Petra. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 36.

¹⁷ §45 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ §45a-d zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹ §46 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ K tomuto též: RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva*. 1. vydání Praha: C. H. Beck, 1999, s. 67.

jedním z argumentů pro společnou výchovu. Jako výhodné řešení se tak společná péče jeví například pro rodiny s dětmi ve věku blízkém zletilosti, které již například z důvodu studia žijí samy a rodiče pouze navštěvují. Na druhé straně se však nabízí otázka, zda byl rozvod manželství opravdu nutný. Pokud jsou manželé i po rozvodu schopni spolu bydlet, bylo jejich manželství opravdu natolik trvale a hluboce rozvráceno?^{21 22}

Dle mého názoru tento institut postrádá logiku. Pokud jsou rodiče schopni spolu nadále trvale žít, není důvod k rozvodu. Osobně si nedovedu představit, že bych i po rozvodu nadále sdílela domácnost s bývalým manželem. Pokud chci ukončit manželství, vede mě k tomu nějaký důvod, zpravidla něco, kvůli čemu už nejsem schopna s partnerem dále žít, vídat jej každý den a společně se s ním podílet na výchově dětí. I přesto, že by neshody mezi námi nebyly nijak závažné a byli bychom schopni se na všem rozumně dohodnout, nedovedu si představit, že bych s ním po rozvodu dále bydlela. Pokud by tomu tak bylo, pak bych se nerozváděla. Nerozumím tomu, co může vést manžele k tomu, že se chtějí rozvést a přitom spolu i nadále bydlet. Z pohledu dítěte je však podle mě tato forma péče velice žádoucí. Vše zůstává v podstatě při starém, styk s oběma rodiči zůstává nezměněn, na každého z nich se mohou kdykoliv obrátit.

3.2 Střídavá péče

Podstatou střídavé výchovy je to, že dítě žije střídavě vždy po určitou dobu u jednoho z rodičů. Jedná se tedy o jisté odchýlení od požadavku stálosti výchovného prostředí. Domnívám se, že tato skutečnost by mohla být pro dítě stresující. Může nabýt pocitu, že nemá jeden stálý domov a že v podstatě nikam a k nikomu nepatří. Balit co týden kufry a stěhovat se z jednoho místa do druhého není dle mého názoru zrovna nejideálnější řešení. Také vysvětlování, proč jede jinam, než kam jezdívало obvykle, nemusí být pro dítě dvakrát příjemné. Osobně bych spíše preferovala svěření dítěte do péče jednoho z rodičů, u něhož bude dítě trvale bydlet s tím, že druhého rodiče může navštěvovat kdykoliv bude chtít, tak aby vazba na žádného rodiče nebyla zpřetrhána. Samozřejmě vše ale záleží na tom, jak budou rodiče rozumní a ochotní spolupracovat.

Nezbytným předpokladem pro realizaci jak společné, tak i střídavé výchovy, je způsobilost rodičů, majících o výchovu zájem, dítě vychovávat. Toto vyplývá z ust. §26/2 ZOR. Důležitá je též schopnost rodičů dohodnout se na určitém režimu a také na tom, kde bude mít dítě trvalé bydliště. Potřebná je vzájemná kooperace, tolerance, důvěra, flexibilita a ochota přijmout kompromisní řešení. To vše musí být především v souladu se zájmy dítěte a za

²¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Komentář ke Zákonu o rodině*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 95.

²² HRUŠÁKOVÁ, Milana, *Rodinné právo v aplikační praxi. Rozvod-Děti-Výživné*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000, s. 27-31.

předpokladu, že budou takovým uspořádáním lépe zajištěny potřeby dítěte. Toto též potvrzuje judikatura. Namátkou zmiňuji rozsudek Městského soudu v Praze,²³ který uvádí, že smyslem střídavé péče je poskytnout oběma rodičům příležitost k tomu, aby se mohli co nejvíce podílet na výchově dítěte. Přitom však musí brát v potaz, že je nezbytná jejich vzájemná spolupráce, aby tak nedošlo v důsledku vytváření negativních psychických vlivů k poškození nezletilého.

Rodiče by také měli dodržovat jistá pravidla. Především by neměli soupeřit o lásku dítěte, nezneužívat jej jako nástroj pomsty vůči druhému z nich, neměli by před dítětem očerňovat druhého z rodičů a poštvávat tak dítě proti němu, zkrátka nezapojovat dítě do svých konfliktů. Měli by si také uvědomit, že oba jsou pro dítě důležití, a být přesvědčeni o tom, že oba jsou dobří rodiče. Právě obava ze ztráty přímého výchovného působení na dítě bývá častým motivem k uzavírání dohody o střídavé nebo společné výchově. U střídavé péče je dále nutné dodržet i to, aby dítě nemuselo měnit školu ani předškolní zařízení, zůstal mu stejný okruh kamarádů a mohlo dále navštěvovat různé kroužky a mimoškolní volnočasové aktivity, na které bylo zvyklé i před rozvodem rodičů. Z uvedeného vyplývá, že tento druh výchovy není vhodný pro každé dítě. Nutné je totiž také zohlednit osobnost dítěte, jeho psychiku. Pro dítě úzkostlivé či neurotické by mohl tento druh výchovy představovat velkou psychickou zátěž. Tímto už se ale dostávám spíše ke kritériím, tedy stěžejní části této práce, což bude předmětem následujících kapitol, a proto se jimi zde prozatím nebudu detailněji zabývat.^{24 25 26 27 28 29}

Délka střídavé péče, respektive časového úseku, po který pobývá dítě u jednoho z rodičů, není zákonem přesně stanovena. Lze ji stanovit na základě různých kritérií, kterými jsou například věk dítěte, jeho osobnost, vzdálenost bydliště rodičů, vztah ke každému rodiči apod. V praxi se střídavá výchova nejčastěji realizuje v týdenních (mladší děti) či měsíčních intervalech (u starších dětí).^{30 31}

²³ Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 29. listopadu 1996, č.j. 18 Co 343/96-196.

²⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Komentář ke Zákonu o rodině*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s.96.

²⁵ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 148.

²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Reálně o společné a střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie*, 1999, č.3, s. 30. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptcojzhfpweyk7gnpxg5dsl4zta&groupIndex=3&rowIndex=0&conversationId=1002107>>.

²⁷ SCHÖN, Monika, Střídavá výchova a vyživovací povinnost rodičů. *Právo a rodina*, 2011, č. 9, s. 12-13.

²⁸ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*, 2005, č. 5, s. 2-3.

²⁹ NOVÁ, Hana, Nezletilé dítě ve střídavé péči. *Právní rádce*, 1995, č. 5, s. 11.

³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Komentář ke Zákonu o rodině*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 96.

³¹ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 148.

3.3 Péče jednoho z rodičů

Další, donedávna jedinou možností, jak upravit styk s dítětem pro dobu po rozvodu, je jeho svěřeni do péče jednoho z rodičů. Dítě tedy soustavně žije a bydlí pouze s jedním z rodičů. Ten také o dítě osobně pečuje a rozhoduje o jeho běžných věcech. Úprava styku s druhým rodičem je ponechána na dohodě a nevyžaduje schválení soudu (§27 odst. 1 ZOR). Nedohodnou-li se, musí naopak soud poměrně přesně upravit časový rozsah styku. Je-li to nutné v zájmu dítěte, může soud styk s rodičem omezit nebo zakázat (§27 odst. 3 ZOR). V naprosté většině případů je dítě svěřováno do péče matky. Stává se tak často i přesto, že předpoklady pro řádnou výchovu dítěte splňují oba rodiče. Mnohdy je tedy upřednostněno biologické hledisko. Výjimečné ale nejsou ani situace, kdy o svěřeni do péče žádá otec. Cesta k úspěchu je ale lemována mnohými společenskými i právními překážkami, proto je takových mužů spíše menšina a dá se říci, že obecně nejsou prozatím ve svém snažení příliš úspěšní. Tento výsledek však není dle mého názoru příliš žádoucí. Dochází totiž k omezení jednoho ze základních práv- práva otců na výchovu svých dětí, což může vyústit až ve ztrátu autority vůči dítěti.

Otcové a děti se díky omezenému styku vzdalují sobě navzájem, dochází k ochlazení jejich vztahu. Otec pak může působit jako pouhý kamarád či návštěva spíše než rodič. Stejně jako matky, také otcové vkládají do svých dětí naděje, chtějí jim předat své zkušenosti, rady, chtějí s nimi prožívat jejich úspěchy i neúspěchy, být jim nablízku. Dítě má právo na oba rodiče a proto by styk s oběma z nich měl být srovnatelný. R.A. Warshak ve své publikaci³² uvádí, že není důvod k diskriminaci otců při svěřování dětí do péče, jelikož vyšlo najevo, že typický otec si v rámci výhradní péče vede stejně dobře jako matka ve stejné roli. Dále bylo také zjištěno, že se s rozvodem lépe vyrovnávají děti v péči rodiče stejného pohlaví. Přizpůsobují se dobře a mají méně problémů.

Motivy, proč žádají otcové o svěřeni dítěte do péče, mohou být různé. R.A. Warshak³³ mezi ně řadí jednak snahu mít dítě nablízku jako důsledek silné citové vazby mezi nimi, naplnění otcovské role, přesvědčení, že vytvoří dítěti dobré zázemí, na druhé straně ale také důvody negativní, jako například zneužití dítěte za účelem získání či udržení kontaktu s manželkou, v krajních případech i jako nástroj pomsty vůči bývalé manželce. V této souvislosti konstatuje též Ústavní soud v jednom ze svých nálezů,³⁴ že: „svěřeni dítěte do výlučné výchovy jednomu z rodičů nesmí být

³² WARSHAK, R.A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 2. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 117-119. Citováno dle: ČERNÁ, Petra. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 37.

³³ Tamtéž, s. 73. Citováno dle: ČERNÁ, Petra. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s.26-27.

³⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 23. února 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/2009.

výrazem ústupku vzájemné rivalitě rodičů, která jen sleduje „boj o dítě“, případně nízké pobnutky jednoho rodiče k trýznění druhého rodiče skrze své vlastní dítě.“

Délka styku dítěte s rodičem, jemuž nebylo dítě svěřeno do výhradní péče, bývá obvykle jeden víkend jednou za čtrnáct dní. Jak už jsem naznačila výše, toto množství času, které rodič dítěti věnuje, může významně ovlivňovat jejich vzájemný vztah. Jeden víkend v rozmezí čtrnácti dnů zajisté není dostatečný pro realizaci rodičovských povinností, nemůže zde být řeč o výchovném působení na dítě. Jak, dle mého názoru trefně, poznamenává Warshak³⁵, hodnotu dvou týdnů života nelze vtěsnat do dvou dnů.

3.4 Výhody a nevýhody jednotlivých druhů péčí

Nyní bych ráda na základě výše uvedeného stručně shrnula výhody a nevýhody jednotlivých modelů úpravy styku s dítětem.

Výhodu společné výchovy vidím především v nezměněné pozici rodičů ve vztahu k dítěti. Na druhou stranu se tento institut může jevit jako sporný, protože k žádné úpravě styku s dítětem zde nedojde a vyvstává také pochybnost o existenci rozvratu manželství.

Co se týče střídavé výchovy, zde bych vyzdvihla především jistý řád, který je nastolen, a také to, že míra styku obou rodičů je srovnatelná. Nemusí být však zcela totožná. Lze ji považovat za poměrně spravedlivé řešení. Každý z rodičů má tak možnost být dítěti nablízku po přibližně stejný časový úsek. Rodičům tak střídavá péče umožňuje udržet s nimi intenzivní hodnotný vztah. To je velmi důležité pro emocionální vývoj dítěte, protože ve výchově je obsažen jak ženský, tak i mužský prvek. Objevují se ale i případy, kdy se rodiče dohodli na střídavé výchově především proto, že si chtěli odpočinout od příliš hyperaktivního či problematického dítěte.

Přestože se na první pohled může střídavá péče jevit jako nejvhodnější řešení porozvodového uspořádání rodinných poměrů, je třeba si uvědomit, že i tento druh výchovy s sebou přináší jistá negativa. Jedním z nich, jak už jsem naznačila výše, může být fakt, že je dítě nuceno stěhovat se. To může přinášet pocit „nezařazenosti“. Častým argumentem rodičů proti střídavé výchově může být její finanční náročnost. Ta logicky pramení z nutnosti dítěte měnit domovy. Někdy se proto jeví jako účelné pořizovat dítěti dvoje školní pomůcky, více oblečení atd. Tento argument je však podle mého názoru relativní a odvíjí se od schopnosti rodičů se rozumně domluvit.

³⁵ WARSHAK, R.A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 2. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 150. Citováno dle: ČERNÁ, Petra. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001, s. 38.

Střídavá péče tedy klade zvýšené nároky na rodičovskou spolupráci. Běžně se také soudy setkávají s obavami matky svěřit dítě otci. Mají často pocit, že jejich bývalí partneri sami péči o dítě nezvládnou. V této souvislosti však nutno poznamenat, že ženy v tomto ohledu muže obvykle podceňují. To, že muži vedou domácnost jiným způsobem než ženy, ještě neznamená, že je to špatně či hůře.^{36 37 38 39}

Za výhodu u svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů považují, že dítě po většinu času pobývá na jednom místě, není nuceno se tak často stěhovat. Naopak nevýhodou může být větší míra omezení ve styku s druhým rodičem.

Na závěr této kapitoly uvádím, že každá forma porozvodové péče o dítě nese své výhody i nevýhody. Jelikož zákon nestanoví žádná přesná pravidla pro soudní rozhodování o výchově, pro stanovení délky či intenzity styku rodičů a dětí, je proto třeba rozhodovat vždy s ohledem na konkrétní situaci a vybírat takové řešení, které se vzhledem k okolnostem jeví jako nejvhodnější. Toto potvrdil i Ústavní soud ve svém nálezu⁴⁰, kde uvádí, že je věcí obecných soudů, aby při zohledňování všech konkrétních okolností daného případu rozhodly o konkrétní podobě nejvhodnějšího uspořádání vztahu mezi rodiči a dětmi.

³⁶ SCHÖN, Monika, Střídavá výchova a vyživovací povinnost rodičů. *Právo a rodina*, 2011, č. 9, s. 13.

³⁷ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*, 2005, č. 5, s. 4-5.

³⁸ NOVÁK, Tomáš, Mýty o střídavé péči o dítě po rozvodu. *Právo a rodina*, 2010, č. 6, s. 13-14.

³⁹ NOVÁK, Tomáš, Problematické představy o střídavé výchově dítěte po rozvodu. *Právo a rodina*, 2010, č. 11, s. 15-18.

⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 20.1.2005, sp. zn. II.ÚS 363/03.

4 Procesní hledisko

4.1 Řízení o výchově, výživě a styku s dítětem dle OSŘ

Konflikty v rodinně-právních sporech jsou často řešeny prostřednictvím soudního řízení. Obdobně i dohody, uzavírané v rodinném právu, zejména pokud se týkají nezletilých dětí, musí být schváleny soudem. Jedná se o výraz principu intervence státu do rodinných vztahů, s cílem zajistit tak ochranu dítěte a jeho práv v souladu s jeho nejlepšími zájmy.⁴¹

Ochrana dítěte je zajištěna oddělením rozvodového řízení od řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Jak stanoví ust. §25 ZOR, manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu.

Daná řízení jsou upravena v části třetí hlavě páté občanského soudního řádu (dále jen OSŘ), počínaje ust. §176 a společně s ostatními zde uvedenými řízeními spadají pod řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.

K zahájení řízení dává zpravidla podnět soud, který rozhoduje o rozvodu. Může být ale také zahájeno bez návrhu, mnohdy na základě podnětu osob blízkých či právnických osob, jejichž předmětem činnosti je ochrana nezletilých dětí (orgány sociálně-právní ochrany dětí).

Toto řízení je řazeno mezi tzv. řízení nesporná, u nichž se uplatňuje zásada oficiality, což znamená, že soud může zahájit řízení ex offio, tedy z moci úřední, a zásada vyšetřovací, tedy, že soud musí podniknout takové kroky, aby byl skutkový stav náležitě zjištěn.⁴² §120 odst. 2 OSŘ ukládá soudu povinnost provést i jiné než účastníky navržené důkazy, které povedou k objasnění skutkového stavu.

Věcně příslušným je k tomuto řízení v prvním stupni okresní soud (§9 odst. 1 OSŘ). Místní příslušnost se pak řídí bydlištěm nezletilého (§88 písm. c OSŘ). Pro určení věcné a místní příslušnosti se uplatňuje zásada „perpetuatio fori.“ Příslušnost se tedy určuje na základě skutečností rozhodných v době zahájení řízení (§11 odst. 1 OSŘ). Ustanovení §177 odst. 2 OSŘ také pamatuje na situace, kdy dojde ke změně takových okolností. Ta se pak řeší přenesením příslušnosti na jiný soud. Toto je ale možné pouze pod podmínkou, že se tak činí v zájmu dítěte. V případě, že příslušný soud není znám nebo nemůže včas zakročit, učiní tak za něj soud, v jehož obvodu se nezletilý zdržuje, a následně pak postoupí věc příslušnému soudu (§177 odst. 1 OSŘ).

Účastníky řízení jsou navrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno, tedy především nezletilé dítě a jeho rodiče (§94 odst. 1 OSŘ). Je-li dítě účastníkem řízení, nevystupuje v řízení samo, nýbrž mu je ustanoven opatrovník. Jelikož by v důsledku

⁴¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 72.

⁴² WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Linde, 2008, s. 76-79.

zastoupení některým z rodičů došlo ke střetu zájmu, je dítě zastoupeno tzv. kolizním opatrovníkem. Tím bývá nejčastěji orgán sociálně- právní ochrany dětí (dále OSPOD), především tedy obecní úřady. Jejich úkol je zřejmý- hájit zájem a blaho dítěte.

Samosoudce rozhoduje o výchově a výživě nezletilých a o styku rodičů, prarodičů a sourozenců s dítětem rozsudkem (§176 odst. 1 OSŘ).

4.2 Právní úprava řízení de lege ferenda

Současně s novým občanským zákoníkem, nabude od 1.1. 2014 účinnosti také nová úprava civilního procesu. Ta zůstane zčásti obsažena i nadále v občanském soudním řádu. Budou z něj však vypuštěna všechna řízení týkající se rodinného práva, především nesporná řízení. Ta budou přesunuta do zcela nového zákona č.292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen ZZŘS). Zde budou upravena v hlavě páté. Úprava řízení ve věcech péče soudu o nezletilé bude potom počínat ust. §466 ZZŘS.

Z hlediska příslušnosti soudu, zahájení řízení, zastoupení ani formy rozhodnutí se nová úprava neodchyluje od stávající. Z ust. §474 odst. 1 ZZŘS dále vyplývá možnost soudu uložit rodičům maximálně na 3 měsíce povinnost účastnit se smířčím či mediačním jednání nebo rodinné terapie. Toto ale také není žádnou novinkou, protože obdobné ustanovení je obsaženo i ve stávající úpravě občanského soudního řádu (konkrétně v ust. §100 odst 3. OSŘ).

5 Mediace

V oblasti rodinného práva může vznikat řada konfliktů. Ty jsou odrazem negativních jevů, které s rodinným životem úzce souvisí. Jelikož se zpravidla jedná o velmi citlivé a křehké záležitosti, je vhodné se pokusit vyřešit tyto spory mimosoudní cestou. Jedním z alternativních způsobů řešení sporů je mediace. Ta je sama o sobě tématem natolik širokým, že by vystačila na další samostatnou práci, a proto se na tomto místě pokusím jen o její stručný nástin.

5.1 Mediátor

Mediací se rozumí postup, směřující k uzavření dohody mezi zúčastněnými stranami, kterými jsou obvykle rodiče a děti. Důležitou pozici zde zastává mediátor, jakožto neutrální osoba. Jeho úkolem je především přimět strany ke vzájemné komunikaci, tu dále koordinovat a usměrňovat, odstraňovat nedorozumění a v neposlední řadě také nastolit možné varianty řešení. Nutné je však podotknout, že do jeho kompetence naopak nespadá vlastní rozhodování.

Mediátorem může být pouze fyzická, bezúhonná osoba se způsobilostí k právním úkonům, zapsaná v seznamu mediátorů, vedeném Ministerstvem spravedlnosti. Dalšími požadavky, které jsou na mediátora kladeny, jsou především ukončené vysokoškolské magisterské vzdělání a úspěšné složení speciální zkoušky. Tyto nově přináší až zákon o mediaci, do té doby mohl služby mediátora poskytovat v civilních věcech každý s živnostenským oprávněním. Pro úplnost je však nutné dodat, že těmto osobám zákon o mediaci jejich oprávnění neodnímá. Ponechává stranám při výběru mediátora možnost volby.⁴³

5.2 Rodinná mediace

Mediace může být poskytována v různých oblastech. Na tomto místě však zmíním pouze mediaci rodinnou. Ta je zároveň jednou z nejrozšířenějších. Tato krátká intenzivní pomoc se snaží především o zachování co možná nejlepších vztahů mezi partnery, případně o zlepšení rodinných vztahů a stabilizaci poměrů rodičů a dětí. Jejím cílem je dále také předcházení rodinným konfliktům. V souvislosti s rozpadem rodiny lze pomocí mediace řešit spory o děti, jejich svěřeni do péče i úpravu intenzity styku s každým z rodičů. Stěžejním principem, který musí být v nejvyšší míře respektován, je především zájem a blaho dítěte.⁴⁴

Velkou výhodou rodinné mediace je, na rozdíl od soudního řízení, zejména její rychlost, nižší náklady a také fakt, že ve výsledném řešení není vítěze ani poraženého, což se může kladně

⁴³ FRYŠTENSKÁ, Marcela. Co přináší nový zákon o mediaci? *Právo a rodina*, 2012, č. 9, s. 2.

⁴⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy*, 2013, č. 18, s. 618. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembrgnpxa4s7ge4f643uoiptmmjy&groupIndex=12&crowIndex=0&conversionId=663388>>.

projevit na psychice stran. Mediace je také velmi přínosná pro přetížené soudy, kterým se takto značně odlehčí.⁴⁵

5.3 Právní úprava mediace

Co se týká právní úpravy, mediace je obsažena hned v několika předpisech. Na prvním místě zmiňuji poměrně nový zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci, účinný od 1. září 2012. Jeho velkým přínosem je především zakotvení možnosti uložení povinnosti setkání s mediátorem.

Přijetí zákona o mediaci se promítlo také do úpravy OSŘ. Soud je povinen poučit o možnosti využití mediace, což vyplývá z ust. §99 odst. 1 OSŘ. Tuto povinnost má dále také v rámci přípravného řízení (§114a odst. 2 OSŘ). Dle §100 odst. 3 téhož předpisu může soud nařídit první setkání s mediátorem v rozsahu tří hodin a za tímto účelem také přerušit řízení až na tři měsíce.

Mediace ovlivňuje také náklady řízení. Odměna mediátora je totiž jejich součástí a hradí ji ten, kdo nebyl ve sporném řízení úspěšný ve věci. V nesporném řízení si potom nese každá strana své náklady. Je-li účast na mediaci odmítnuta, může soud rozhodnout, že náhradu nákladů řízení účastníkovi nepřizná (§150 OSŘ). Zákonodárce pamatuje v ust. §140 OSŘ i na situace, kdy je účastník osvobozen od soudních poplatků. V takovém případě platí odměnu mediátora stát.

Poučovací povinnost soudu o možnosti využití mediace je zakotvena také v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Z §474 pak vyplývá, že soud za účelem ochrany zájmů dítěte vede rodiče ke smírnému řešení.

5.4 Průběh mediace

Samotná mediace je neveřejný proces, rozdělený do několika fází. Záleží však vždy na mediátorovi, jaký postup zvolí ve snaze přizpůsobit se potřebám klientů. Dá se tedy říci, že každá mediace má vlastní individuální průběh. Obecně lze konstatovat, že v úvodu mediátor seznámí strany se samotným procesem mediace, jejím smyslem, svojí úlohou, zdůraznit by měl také dobrovolnou účast stran. Smyslem je především navodit příjemnou atmosféru a vzbudit u klientů důvěru, protože obojí je předpokladem pro jejich budoucí nadějnou spolupráci. Následně dochází ke shromažďování informací, kdy úkolem mediátora je v této fázi především naslouchat svým klientům, nechat je vyjádřit své názory a pocity. Nezapomínejme, že jeho pozice musí být nestranná. Na závěr pak mediátor shrne veškeré informace, které od svých klientů obdržel, a poznatky, které z nich vyplývají. Na základě toho lze potom vyhledat možná řešení, která

⁴⁵ FRYŠTENSKÁ, Marcela. Co přináší nový zákon o mediaci? *Právo a rodina*, 2012, č. 9, s. 3.

v daném případě přicházejí v úvahu. Z těchto se posléze vybere to nejvhodnější, tak, aby byly pokud možno uspokojeny zájmy obou stran, zúčastněných na konfliktu. Jak jsem již uvedla v úvodu této kapitoly, cílem mediace je uzavření mediační dohody. Tu následně schvaluje soud usnesením do 30 dnů od zahájení smírčího řízení. Takto soudem schválený smír má účinky pravomocného a vykonatelného rozsudku, proti němuž není přípustné odvolání.⁴⁶

⁴⁶ HOLÁ, Lenka. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů* 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2003, s. 102-109.

6 Kritéria

6.1 Obecně k rozhodování soudů

Jak jsem již nastínila v úvodní části práce, pro nezletilé děti je rozvod jejich rodičů vždy jistá komplikace v jejich životě. Rodiče zase naopak čeká nepříjemný krok dohodnout se na tom, jak zajistí péči o své dítě. Jsou-li rozumní a domluví se, podléhá následně tato dohoda schválení soudou, tak, aby odpovídala zájmům dítěte. Vždy se však najdou tací, kteří k rozumné dohodě nejsou schopni dospět, a v takových případech přenechávají tento nelehký úkol soudu. Ten musí vždy dbát na to, aby byly co nejlépe zajištěny podmínky pro příznivý vývoj dítěte.⁴⁷

Rozhodování o tom, jak uspořádat porozvodovou péči o děti patří k nejcitlivějším a do jisté míry se dá považovat za nejednoznačné. Právní úpravou totiž nelze postihnout všechny situace, které mohou v praxi nastat. Na soudce jsou tak při rozhodování kladeny poměrně vysoké nároky. Některá hlediska, jako například citové vazby dítěte, lze posoudit poměrně snadno pomocí znaleckých posudků. Naopak stabilita výchovného prostředí či schopnost rodičů dohodnout se, ale zůstávají spíše spekulacemi soudců. Jak vtípně poznamenává Doc. Hrušáková ve své publikaci⁴⁸, pokud by chtěl opatrovnický soudce sám podrobně zkoumat všechna kritéria, pak je na místě, aby se vybalil křišťálovou koulí. Mnoho rodičů si jistě pokládá otázku, z čeho vlastně vychází opatrovnický soud v rámci rozhodování o tom, komu svěří dítě do péče. Při svých úvahách musí soud především brát zřetel na ustanovení Úmluvy o právech dítěte, dle níž (čl.7) má dítě právo na péči obou rodičů a rodiče právo na to, aby od nich dítě nebylo proti jejich vůli zásadně odděleno (čl.9). Úmluva zaručuje v čl. 9 odst. 3 též právo dítěte udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči (není-li to v rozporu s jeho zájmy). Díky vzájemnému pravidelnému osobnímu styku se tak mezi dítětem a rodičem, s nímž dítě nežije, realizuje právo na rodinný život, zaručené čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V obecné rovině se o ochraně rodinného života (zejm. ochraně před neoprávněnými zásahy do rodinného života) hovoří též v čl. 10 Listiny základních práv a svobod (dále jen Listina). Rodina, rodičovství a práva obou rodičů jsou také chráněny čl. 32 Listiny, zejména čtvrtým odstavcem, který zaručuje oběma rodičům právo vyjádřit se k výchovným otázkám i míře vzájemné účasti na výchově. Ustanovení §26/1 ZOR pak stanoví, že před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po

⁴⁷ HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 68.

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana, *Rodinné právo v aplikační praxi. Rozvod-Děti-Výživné*. 1. vydání. Praha:C.H.Beck,2000, s. 27-28.

rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.^{49 50}

Jisté vodítko, umožňující komplexní zhodnocení výchovných schopností obou rodičů a jejich následné srovnání, představuje ustanovení §26 odst. 4 ZOR. Z dikce „soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost...“ lze usuzovat, že se jedná o demonstrativní, tedy neúplný, výčet kritérií.

6.2 Zájem dítěte

Zákonodárce uvádí ve shora citovaném ustanovení na prvním místě zcela logicky zájem dítěte. Pokud by tomu tak nebylo, mohla by být velice negativně ovlivněna či narušena jeho psychika.⁵¹

Hlavním úkolem opatrovnického soudu je, aby rozhodoval ve prospěch dítěte (nikoliv pro uspokojení rodičů) a hájil tak jejich zájmy. Také pro sociálně-právní ochranu dětí je předním hlediskem zájem a blaho dítěte, což plyne z ust. §5 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Výsledné řešení musí být pro dítě přínosem.

Nalézt přesné vymezení pojmu zájem dítěte je velmi obtížné, nelze jej totiž jednoznačně definovat. Je třeba vždy vycházet z konkrétních okolností daného případu. V praxi převládá názor, že za nejlepší zájem dítěte je možné považovat právo na ochranu zdravého vývoje, zachování rodiny či alespoň kontaktu s oběma rodiči, tedy stability rodinného a výchovného prostředí.^{52 53 54}

Judikatura⁵⁵ vymezuje pojem zájem dítěte následovně: „*Zájmem dítěte je nepochybně, aby bylo v péči toho z rodičů, který uznává roli a důležitost rodiče druhého v životě dítěte a je přesvědčen, že i ten druhý je dobrým rodičem.*“

Ústavní soud dále také v jednom ze svých nálezů⁵⁶ uvádí, že: „*Zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí podle čl. 3 reflektuje skutečnost, že jakkoli lze považovat za přirozené a žádoucí, aby dítě bylo vychováváno svými rodiči, nelze odhlédnout od toho, že i dítě samo je bytostí jedinečnou,*

⁴⁹ NOVÁ, Hana. Nezletilé dítě ve střídavé péči. *Právní rádce*, 1995, č. 5, s. 10.

⁵⁰ JONÁKOVÁ, Irena. Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*, 2008, č. 4, s. 12.

⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi. Rozvod-Děti-Výživné*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000, s. 30-31.

⁵² WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy*, 2013, č. 18, s. 618. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembrgnpxa4s7ge4f643uoiptmmjy&groupIndex=12&rowIndex=0&conversionId=663388>>.

⁵³ BAKALÁŘ, Eduard. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006, s. 39.

⁵⁴ MOTEJL, Otakar a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, s. 61.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2005, sp. zn. I. ÚS 48/04.

⁵⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2001, sp. zn. IV. ÚS 695/2000.

nadanou nezadatelnými, nezcižitelnými, nepromlčitelnými a nezrušitelnými základními právy a svobodami, tedy bytostí, které by se mělo dostat při jejím vývinu toho nejlepšího...“

Judikatura⁵⁷ dále konstatuje i to, že „Rozdělení rodiny představuje velmi závažný zásah do základních lidských práv, a proto se musí opírat o dostatečně pádné argumenty motivované zájmem dítěte. Za takové lze považovat vystavení dětí násilí nebo špatnému zacházení, pohlavnímu zneužívání, či „alespoň“ nedostatek citového zázemí, znepokojivý zdravotní stav nebo psychická nerovnováha u rodičů, případně nevyhovující životní podmínky nebo materiální nedostatek ve spojení s dalšími okolnostmi.“

V této souvislosti odkazují také na čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, z něhož vyplývá, že zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí a signatářské státy se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jeho blaho. Čl. 18 citovaného dokumentu pak stanoví povinnost smluvních států vynaložit veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte a že základním smyslem jejich péče musí při tom být zájem dítěte.

Posouzení toho, co je v nejlepším zájmu dítěte, není vůbec snadné a přináší s sebou řadu komplikací. Jednou z nich může být souboj rodičů o to, kdo z nich je ve výchově lepším, ovlivňování dítěte a navádění proti druhému rodiči. Každý z nich může mít pocit, že právě on ví, co je pro dítě nejlepší.⁵⁸

6.3 Kritéria dle ZOR

Dalšími hledisky, která bere soud v rámci rozhodování o uspořádání porozvodové péče v potaz, jsou dle ustanovení §26 odst. 4 ZOR osobnost dítěte, jeho vloh, schopností, vývojové možnosti, životní poměry rodičů. Respektováno má být právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlíží také k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodičů domluvit se na výchově dítěte, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče, případně další příbuzné, a k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů. Z ustanovení §26 odst. 5 ZOR vyplývá dále, že soud vezme vždy v úvahu také to, kdo doposud

⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07.

⁵⁸ PAVLÁT, Josef. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*, 2012, č. 11, s. 36. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembrgipweyk7geyv643uojptgnq&groupIndex=0&rowIndex=0&conversationId=687541>>.

dbal o výchovu dítěte po stránce citové, rozumové a mravní. Toto by však nemělo být soudci vykládáno jako „nezbytná odměna“ za dosavadní péči.⁵⁹

Domnívám se, že v praxi se však málokdy vyskytne případ, kdy budou všechna uvedená kritéria svědčit ve prospěch jednoho z rodičů. Většinou bude každý z nich splňovat některá lépe a některá hůře. Právě proto je role opatrovnických soudců tak náročná. Mnohdy se nalezení naprosto spravedlivého řešení dá přirovnat k hledání jehly v kupce sena (zejména u svěřeni dítěte do výhradní péče jednoho z rodičů).

6.4 Seznam kritérií sestavovaný odborníky

Výše citovaná ustanovení zákona o rodině jsou poněkud kusá. Není proto divu, že se objevily snahy odborníků, zejména z řad psychiatrů a psychologů, sestavit další seznam kritérií, který by ta zákonná doplnil a blíže specifikoval. Jedná se o výsledek několikaleté spolupráce stovek specialistů. Tento seznam přináší hned dvě výhody. Za prvé jsou zde jednotlivá kritéria detailněji rozebrána, za druhé jsou sestavena podle míry své důležitosti, významu, což může usnadnit posuzování, který z rodičů je pro výchovu dítěte vhodnějším. I když byla tato hodnotící kritéria původně vypracována pro znalce, velkou pomůckou mohou být i pro soudce. Právě oni jsou totiž těmi, kteří v závěru posuzují a hodnotí znalecké posudky.^{60 61}

6.4.1 Osobnost rodiče

Na úvod zdůrazňuji, že všechna kritéria je vždy nutné posuzovat komplexně, ve vzájemných souvislostech.

Za nejdůležitější hledisko při posuzování kvality výchovných předpokladů rodičů, je považována osobnost rodiče. Na první místo je ve výčtu všech kritérií řazena zejména proto, že se dále promítá do následujících kritérií. Z ust. §32 ZOR vyplývá, že rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče a ti mají být také osobním životem a chováním příkladem svým dětem. Aby se mohla osobnost dítěte zdravě vyvíjet, potřebuje každé z nich rodiče jako svůj vzor. Z kvality a vyzrálosti osobnosti můžeme usuzovat, který z rodičů poskytuje vyšší záruky pro kvalitní výchovu dítěte. Vyšetření osobnosti rodiče provádí znalec z oboru psychologie ambulantně ve svém pracovišti. Znalecké posudky hrají v rozhodování opatrovnických soudců o tom, komu svěří dítě do péče, významnou roli. V rámci zkoumání osobnosti rodiče se hodnotí

⁵⁹ BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem (Tři studie problému)*. 1. vydání. Praha: Triton, 2008, s. 14.

⁶⁰ BAKALÁŘ, Eduard. Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů. *Rodinné právo*, 1999, č. 10, s. 1-2.

⁶¹ JONÁKOVÁ, Irena. Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*, 2008, č. 4, s. 12

především to, nakolik umí rodič uvažovat a posuzovat věci realisticky, jakou má skutečnou představu o okolním světě a jak je schopen se v něm pohybovat.^{62 63}

6.4.2 Vztah rodiče k dítěti

Dalším východiskem pro rozhodování soudu je vztah rodiče k dítěti. Je zároveň nezbytnou podmínkou pro harmonický vývoj dítěte.

Na úvod nutno zmínit, že existuje několik druhů lásky k dítěti.⁶⁴ Je nutné rozlišovat mezi jakousi láskou pozitivní, zdravou, upřímnou, zaměřenou na blaho, vývoj, prosperitu dítěte a láskou negativní, předstíranou, egoistickou, tedy zaměřenou na uspokojení vlastních zájmů a potřeb. Preferuje se logicky první z nich.

V rámci tohoto kritéria je tedy třeba posoudit především schopnost rodičů projevovat své emoce. Zkoumá se, jakým způsobem (chování, slova) a v jaké míře umí rodiče dát dítěti najevo, že jej mají rádi, že je pro ně důležité. V tomto ohledu mají určitou výhodu spíše ženy, protože pro muže je obecně obtížnější dávat najevo své city.

Vztah rodiče k dítěti může vyplývat také z míry účasti rodičů na aktivitách dítěte. Konkrétně se tedy může jednat o to, kdo se věnuje dítěti při plnění školních aktivit (psaní úkolů, ověření pochopení probírané látky apod.), kdo obvykle navštěvuje třídní schůzky, komunikuje s učiteli, vodí dítě k lékaři, čte mu pohádku před spaním, kdo doprovází dítě na mimoškolní volnočasové aktivity atd. V tomto jsou opět v lepší pozici ženy, které mají na děti většinou více času s ohledem na pracovní vytížení otců. Naopak muži jsou, na rozdíl od žen, schopni daleko lépe objektivně vnímat a posoudit schopnosti či nedostatky svých dětí, což je další prvek, který se v rámci vztahu rodičů k dítěti hodnotí.⁶⁵ Tímto dochází k prolínání s prvním kritériem osobnosti rodiče.

Dle mého názoru je tedy nutné hodnotit toto kritérium objektivně s ohledem na výše uvedené. To, že otec je více pracovně zaneprázdněn než matka, či není schopen projevovat své city, by nemělo být považováno a hodnoceno jako nedostatečný vztah rodiče k dítěti.

Na závěr podotýkám, že neexistují žádné objektivizované stupně „emoční vřelosti“, a proto není mnohdy snadné odlišit hranou, předstíranou lásku od té pravé, skutečné.^{66 67} To vše navíc komplikuje citově náročná situace, jakou spor o dítě bezesporu je. Pro úplnost také uvádím, že i při posuzování vztahu rodičů k dítěti je možné využít znaleckých posudků.

⁶² JONÁKOVÁ, Irena. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*, 2008, č. 4, s. 12-13.

⁶³ BAKALÁŘ, Eduard. Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů. *Rodinné právo*, 1999, č. 10, s.2-3.

⁶⁴ Tamtéž, s. 3.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ NOVÁK, Tomáš. Existují kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů? *Právo a rodina*, 2005, č.9, s. 2.

⁶⁷ JONÁKOVÁ, Irena. Kritéria svěření nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*, 2008, č. 4, s. 13

6.4.3 Charakter, morálka a struktura mravních norem rodičů

Obdobně jako u osobnosti rodiče, i zde se vychází z toho, že rodiče mají být charakterem svého chování i morálními vlastnostmi vzorem pro své děti. Je zcela logické, že v situaci, kdy rodiče „soupeří“ o své dítě, resp. o to, aby jednomu z nich bylo svěřeno do péče, budou využívat veškeré možné nástroje, aby dosáhli svého, tedy i očerňování druhého z nich. Na sebe budou tedy poukazovat jako na ideál, na druhém se budou naopak snažit zdůrazňovat jeho nedostatky. Tento stav je samozřejmě nežádoucí, troufám si říci, že bohužel však zcela přirozený a zamezit mu nejspíš nelze. Při zkoumání charakteru a morálních vlastností rodičů se tedy také analyzují metody a prostředky, jakými rodiče řeší svoje neshody, i to, jakým stylem bojují.

Více o charakteru, morálce a struktuře mravních norem rodičů se hodnotitelé dozvídají převážně ze spisových materiálů, tedy z rozvodového spisu, jehož obsahem jsou jednotlivá podání a protokoly o výslechu, dále z jiných dokumentů z oblasti disciplinárního řízení, přestupků či trestných činů a vyžádat si mohou také informace o dané osobě z místa jejího bydliště.⁶⁸

Vliv na to, komu bude dítě svěřeno do péče, může mít i spáchání trestného činu některým z rodičů. Toto tvrzení se zdá být na první pohled naprosto jasným a logickým. Přesto bych ho ale ráda na tomto místě dále rozvedla, protože jej nelze konstatovat bez dalšího.

Fakt, že jeden z rodičů naplnil znaky skutkové podstaty nějakého trestného činu, by neměl automaticky degradovat výchovné předpoklady tohoto rodiče. Je totiž nutné mít na paměti, že záleží na povaze trestného činu, jehož se pachatel dopustil. Existují trestné činy, které okamžitě vyřadí rodiče (pachatele), ucházejícího se o výchovu dítěte, „z kola ven“. Na druhou stranu jsou ale i takové, které samy o sobě ještě nečiní rodiče horším, výchovy neschopným. Ve prospěch trestného rodiče hraje také institut zahlazení odsouzení, kdy se na pachatele za splnění zákonných podmínek hledí, jako by nebyl odsouzen.⁶⁹

Posouzení morálky a mravních předpokladů rodičů je zajisté důležité. Je však nutno mít na paměti, že soud je hodnotí v době, kdy rozhoduje o svěřením dítěte do péče. Může však jen stěží ovlivnit, jak tomu bude v budoucnu, až bude dítě v péči konkrétní osoby.

6.4.4 Právo dítěte na styk s druhým rodičem

Jednotlivá ustanovení, zejména mezinárodních dokumentů, v nichž je zakotveno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelných osobních kontaktů s nimi, jsem již

⁶⁸ JONÁKOVÁ, Irena. Kritéria svěřením nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*, 2008, č. 4, s. 13.

⁶⁹ NOVÁK, Tomáš. Existují kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů? *Právo a rodina*, 2005, č. 9, s. 2

zmiňovala v kapitole 6.1. Nebudu je proto na tomto místě více rozebírat. Připomenu pouze, že se jedná především o čl. 7 a 9 Úmluvy o právech dítěte.

Přerušování veškerých kontaktů s jedním z rodičů může narušit životní jistotu dítěte. Úkolem rodiče je mimo jiné i vytvoření příznivých podmínek pro styk druhého rodiče s dítětem, a to především vedením dítěte ke správnému vztahu k tomuto rodiči.⁷⁰

V situaci, kdy jeden z rodičů dokonce brání dítěti ve styku s druhým rodičem, nerespektuje tedy vzájemnou dohodu rodičů nebo rozhodnutí soudu, nastává problém. Styk upravený soudně či dohodou schválenou soudem je možné vymáhat pomocí výkonu rozhodnutí (§272 a §273 OSŘ). Bráněním ve styku se zároveň pachatel dopouští trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí dle §337 trestního zákoníku (dále jen TZ). Rodič, který maří styk s dítětem, odpovídá dle judikatury^{71 72} druhému rodiči za škodu způsobenou v důsledku bránění styku s dítětem. Jedná se o odpovědnost za přímé porušení právní povinnosti, vyplývající ze soudního rozhodnutí, případně dohody rodičů. Pokud by se styk s dítětem neuskutečnil z důvodu objektivní překážky (typicky nemoc dítěte) na straně dítěte nebo jiné skutečnosti nezávislé na vůli matky, nelze toto považovat za zaviněné porušení povinnosti připravit dítě ke styku. Za škodu však odpovídá rodič v případě, že včas nesdělí druhému rodiči existenci objektivní překážky, pro kterou nelze dítě včas předat. Zde se pak jedná o porušení obecné prevenční povinnosti, podle níž je každý povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, majetku atd.

Na bránění dítěti ve styku s druhým rodičem je pamatováno také v zákoně o rodině. Ust. §27 odst. 2 ZOR situaci ošetřuje tak, že opakovaně bezdůvodné bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem se považuje za změnu poměrů, jež vyžaduje nové rozhodnutí o výchovném prostředí.

Snad nejčastěji zneužívaným prostředkem, vedoucím ke zmaření styku s dítětem, je náhlé fiktivní onemocnění dítěte. Jeden z rodičů se snaží neustále upozorňovat na zdravotní problémy dítěte po návratu od druhého rodiče a v hledáčku tak bývají lékaři ochotní v tomto rodiče podpořit. Bohužel tímto ve snaze pomoci pacientovi spíše přilévají vodu do ohně tím, že nehodnotí situaci objektivně, tedy nezabývají se názory druhé strany.⁷³

V souvislosti s tímto je ale nutné upozornit také na fakt, že ten, kdo jako lékař nebo jiná způsobilá zdravotnická osoba, vystaví či užije nepravdivou nebo hrubě zkreslenou lékařskou zprávu, posudek nebo nález, nebo v něm zamlčí podstatné skutečnosti o zdravotním stavu za

⁷⁰ BAKALÁŘ, Eduard, *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006, s. 53.

⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. prosince 1987, sp. zn. Rc 12/1990.

⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2003, sp. zn. Rc 25 Cdo 2289/2002.

⁷³ BAKALÁŘ, Eduard, *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006, s. 43-44.

účelem jeho užití v řízení, naplní znaky skutkové podstaty trestného činu padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezů dle §350 odst. 2 TZ.

Motivy, které vedou rodiče k bránění dítěti ve styku s druhým rodičem, mohou být různé. Obvykle jimi bývají pomsta, zadostiučinění, obava ze ztráty dítěte, snaha ochránit dítě před druhým, tím „špatným“ rodičem, strach z úniku informací, které by mohlo dítě vyrazit druhému rodiči, potřeba dokázat novému partnerovi, že předchozí vztah již minulostí za pomoci vyhozených vztahů s bývalým partnerem.

Právo dítěte na styk s oběma rodiči opět úzce souvisí s předchozími třemi kritérii. Má-li totiž rodič zdravou osobnost, kladný vztah dítěti a pozitivní charakterové vlastnosti, bude zpravidla respektovat právo dítěte na styk s druhým rodičem, i přesto, že k němu sám má vnitřní výhrady. Troufám si tvrdit, že tato do jisté míry dobrá vůle, bude zajisté velmi ceněna a navíc kladně hodnocena.

Shledá-li soud, příp. zpracovatel znaleckého posudku, že z chování a postojů některého z rodičů lze vyčíst určité tendence k zamezování styku s druhým rodičem, že jeho zloba a touha pomstít se je stavěna nad zájem dítěte, jedná se o závažné zjištění, které by mělo jít k tíži takto smýšlejícího rodiče.⁷⁴

Problematikou bránění dítěti ve styku s jedním z rodičů se zabývá i Evropský soud pro lidská práva. Jako příklad uvádím tři, dle mého názoru, kontrastní rozhodnutí.

Podstatou prvního případu bylo svěření nezletilé dcery do péče matky, která tvrdila, že se stala obětí domácího násilí, jehož měla být nezletilá svědkem. Stěžovatel pochopitelně tomuto tvrzení oponoval. Bránil se porušením čl. 8 Úmluvy s tím, že mu nebylo umožněno vídat se se svojí dcerou a podílet se tak na její výchově. Soud zde konstatuje, že v případě, kdy může styk s rodičem ohrozit zájmy dítěte, mají vnitrostátní orgány dbát na zachování spravedlivé rovnováhy mezi zájmy dítěte a rodiče. Soud navíc klade důraz na nejvyšší zájem dítěte, který může převážit zájem rodiče. Ti nemůžou učinit žádné kroky vedoucí k ohrožení zdraví a rozvoje dítěte. S ohledem na to, že zhoršení rodinného života lze do značné míry přičítat právě stěžovateli samotnému, došel soud k závěru, že žalovaný, Česká republika, neporušil právo stěžovatele na respektování jeho rodinného života.⁷⁵

Naopak v následujícím rozhodnutí⁷⁶ dal soud stěžovateli za pravdu. Zde šlo o obdobnou situaci, kdy nezletilá dcera byla v péči matky. Otec namítal, že je mu bráněno ve styku s dcerou,

⁷⁴ BAKALÁŘ, Eduard. Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů. *Rodinné právo*, 1999, č. 10, s. 4.

⁷⁵ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. dubna 2006, *Maršálek proti České republice*. Převzato z: MOTEJL, Otakar a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 200, s. 94.

⁷⁶ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. Července 2006, *Kondelka proti České republice*. Převzato z: Tamtéž.

matka zase, že otec je zbaven rodičovské zodpovědnosti. Na základě znaleckých posudků byl nakonec otci přiznán zprostředkovaný styk s dcerou. Ten se však neuskutečnil v důsledku opakovaných omluv a výmluv ze strany matky a nemožnosti ji kontaktovat. Nic se nevyřešilo ani ukládáním pokut. V následných odborných zprávách byl zjištěn negativní postoj matky a její neochota spolupracovat. V důsledku toho bylo dítě zcela fixováno na matku a projevil se u něj syndrom zavrženého rodiče. Soud s ohledem na shora uvedené vyslovil, že je-li prokázána existence rodinného vztahu, má stát zásadně jednat v zájmu rozvoje tohoto vztahu. Neuskutečnění styku s dítětem bylo zapříčiněno odmítavým postojem matky a soud se domnívá, že v této kauze nepřijaly vnitrostátní orgány veškerá opatření, která se od nich vzhledem ke všem okolnostem rozumně očekávají. Stěžovateli bylo tedy vyhověno s tím, že došlo k porušení čl. 8 Úmluvy z důvodu neuskutečnění jeho práva na styk s dcerou.

Jako poslední demonstrují rozhodnutí⁷⁷, kde matka podobně, jako v předcházejícím případě mařila styk s dítětem. Otci bylo později přiznáno širší právo stýkat se s dítětem. Vnitrostátní orgány měly tedy dle názoru Evropského soudu povinnost přijmout opatření za účelem jeho sloučení s dítětem. Kroky, které však orgány podnikly, nebyly úspěšné. Soud uvádí, že i když úsilí orgánů bylo zbytečné, nemůže to samo o sobě vést k závěru, že stát porušil čl. 8 Úmluvy.

Záměrné vštěpování a podsouvání vlastních názorů dítěti směřované proti druhému rodiči s cílem naklonit si dítě na svou stranu dítěti škodí a může se ve svém důsledku projevit tak, že dítě, aniž by mu v tom bylo bráněno, nebude chtít udržovat nakonec s tímto rodičem žádný kontakt. Rodič je tedy ze strany dítěte zavržen, odsouzen, jednoduše řečeno „vyřazen ze hry.“ U dítěte se tedy vyskytne nežádoucí jev známý jako „syndrom zavrženého rodiče.“ To je pro otce či matku bolestivé zjištění. Obvykle se každý rodič se ve svém dítěti vidí, chce mu být nápomocen a jeho úspěchy vnímá jako vlastní.^{78 79 80}

Problémem je, že lidé mají sklony ke slučování osobních zkušeností s rolí rodiče. Například podvedená žena cítí zášť vůči manželovi, jen těžce se proto dokáže smířit s tím, že když zklamal jako partner, stále může být dobrým rodičem. Její negativní zkušenosti s mužem se tedy promítají i do roviny výchovné. Běžně tak argumentuje slovy: „Uvědomuji si, že by dítě mělo slyšet především pozitiva o druhém rodiči, ale kde je mám vzít, když on/ona žádná nemá?“ Neschopnost vytěsnit osobní negativní zkušenosti může vyústit v uvádění zkreslených informací, o kterých je rodič sám v hloubi duše přesvědčen, kterým věří. To, že nejsou pravdivé, si však neuvědomuje ani nepřipouští. Často totiž vnímáme jen to, co sami chceme, co se nám hodí,

⁷⁷ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. ledna 2007, *Oldřich Mezl proti České republice*. Převzato z: Tamtéž, s. 96.

⁷⁸ BAKALÁŘ, Eduard, *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006, s. 31.

⁷⁹ Tamtéž, s. 42.

⁸⁰ BAKALÁŘ, Eduard. Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů. *Rodinné právo*, 1999, č. 10, s. 4.

ostatní přehlízíme. Na tomto místě opět odkazují na právní úpravu obsaženou v trestním zákoníku, neboť sdělováním nepravdivých údajů o jiném, způsobilých narušit rodinné vztahy může dojít ke spáchání trestného činu pomluvy dle §184 TZ.

Pokud se zaměříme na samotný termín „zavržený“ rodič, ten bývá některými odborníky kritizován s tím, že je příliš zavádějící a jako vhodnější je považován například pojem „odcizený“ rodič. Tento nepopulární jev pramení z odmítavého postoje dětí vůči některému z rodičů. Je definován jako „*proces, kdy je dítěti vůči rodiči vštěpován odpor a kritika, které jsou neoprávněné anebo přehnané.*“⁸¹ Určit přesného viníka tohoto syndromu v podobě jednoho z rodičů či dítěte zřejmě není možné. Příčinou bývá nejčastěji dlouhodobě nepříznivá rodinná situace, množství vleklých či nevyřešených hádek a sporů. Žije-li dítě v prostředí, kde dlouhodobě panuje spíše napětí a nepohoda, může docházet k tomu, že je nuceno zvolit si jednoho z rodičů, na jehož stranu se přikloní a jehož názory přijme za své. V případě druhého mu pak nezbyvá nic jiného, než s ním nesouhlasit a postavit se proti němu či jeho názory kategoricky odmítat. Tímto si tak vytváří záruku alespoň jednoho jistého vztahu.⁸²

Otázkou zůstává, co přesně si vlastně představit pod pojmem syndrom zavrženého rodiče? Jedná se o nemoc, kterou je zapotřebí léčit? Názory se různí. Klinická psychologka Šárka Gjuríčová uvádí ve svém článku, že se v poslední době často setkává se závěry, že jde o chorobu, nicméně mezinárodní seznam diagnóz žádnou takovou neobsahuje. Zdá se tedy, že na tuto otázku tedy nelze jednoznačně odpovědět. Jisté však je to, že tento problém nelze přehlížet a je zapotřebí jej řešit. Jeho zanedbání by se mohlo negativně projevit na psychickém vývoji dítěte, a následně v jeho rodinných či partnerských vztazích. Ruku v ruce s tímto jde také omezení realizace rodičovských práv „zavrženého“ rodiče.⁸³

Řešení takové situace je dlouhodobější záležitostí a není tak otázkou několika dnů. Je přenecháno zkušeným terapeutům z řad psychologů, u nichž se předpokládá velká míra tolerance a trpělivosti, jelikož se jedná o poměrně citlivé a křehké záležitosti. Vyvíjení přílišného tlaku by mohlo být naprosto protichůdné účinky.

6.4.5 Vztah dítěte k rodiči- citová orientace dítěte

Cílem tohoto kritéria je zjištění, ke kterému z rodičů dítě více tíhne, tedy má k němu kvalitnější a intenzivnější vztah, který z rodičů je u něj více oblíben a kterého z nich dítě lépe

⁸¹ NOVÁK, Tomáš. Obranné mechanismy bránící řádné přípravě dítěte na styk s druhým rodičem, zejména u tzv.hraničních osob. *Právo a rodina*, 2011, č. 4, s. 19.

⁸² GJURIČOVÁ, Šárka. Syndrom zavrženého rodiče? *Právo a rodina*, 2005, č. 10, s. 5-7.

⁸³ Tamtéž, s. 5-6.

snáší. V potaz se bere i to, jak je který z rodičů schopný uspokojovat potřeby dítěte. Běžně tak činí znalci ve svých posudcích (viz kapitola 6.4.6).

Za jisté riziko související s výše uvedeným lze považovat, že dítě si vytvoří silnou citovou vazbu na rodiče, jehož výchovné schopnosti nejsou zrovna příliš lichotivé. Děje se tak často v případech, kdy dítěti byla právě tato osoba nablízku po delší časový úsek, kdy je dítěti zamezováno navazovat jiné vztahy nebo to může být jednoduše důsledek věku dítěte. V období puberty se dítě často neztotožňuje s názory rodiče stejného pohlaví, což vede ke vzniku častých konfliktů mezi nimi.⁸⁴

Někdy znalec konstatuje, že jedno ze sourozenců je více fixováno na jednoho a druhé na druhého z rodičů. Pak je namístě zvážit možnost jejich rozdělení za předpokladu, že oba rodiče mají přibližně stejné výchovné předpoklady. Nutno však zdůraznit, že oba rodiče jsou si rovnocenní, žádný z nich není vítězem ani poraženým.⁸⁵

6.4.6 Názor dítěte a jeho zjišťování

Právo dítěte být slyšeno je zajištěno v mnoha dokumentech. Předně je nutno zmínit Úmluvu o právech dítěte, která ve svém čl. 12 zaručuje právo dítěte schopného formulovat vlastní názory tyto názory svobodně vyjadřovat ve věcech, jež se ho týkají, přičemž podotýká, že názorům dítěte je zapotřebí věnovat patřičnou pozornost s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost. Za tímto účelem je tedy dítěti poskytnuta možnost vyjádřit svůj názor a to buď přímo, nebo prostřednictvím svého zástupce. Ten je zároveň povinen objasnit dítěti důsledky řízení a zprostředkovávat jeho názory soudu či jinému orgánu. Obdobná práva dítěte, včetně práva na informace, jsou zabezpečena také v Evropské úmluvě o výkonu práv dětí (čl.3), ZOR (§31 odst. 3), zákoně o sociálně-právní ochraně dětí (§8 odst.2 a 3) Procesními předpisy, zakotvujícími právo dítěte vyjádřit vlastní názor, jsou potom OSŘ, konkrétně ustanovení §100 odst. 3, a za zmínku stojí i ustanovení §29 odst.4 správního řádu. Nezletilý je vyslýchán jako účastník řízení (§131 OSŘ), nikoliv jako svědek (§126 OSŘ).

Česká republika se bohužel stala terčem kritiky ze strany OSN v souvislosti s dodržováním uplatňování práva dítěte na vyjádření vlastního názoru. OSN zdůrazňovala především nutnost prohloubení toho práva.⁸⁶

Co se týká věrohodnosti dětské výpovědi, odborné expertízy přišly s tím, že za nejvěrohodnější lze považovat výpovědi dítěte ve věku mezi 9. – 11. rokem. Později se spolehlivost výpovědí snižuje, zejména u dívek, které jsou v tomto období značně citově labilní.

⁸⁴ BAKALÁŘ, Eduard. Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů. *Rodinné právo*, 1999, č. 10, s. 5.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ ŠVRČINOVÁ, Linda. Děti mají možnost vyjádřit svůj názor. *Právo a rodina*, 2012, č. 5, s. 22.

S rostoucí sexuální zvědavostí se totiž zvyšuje také schopnost dokonale si odpověď dopředu naplánovat a promyslet v závislosti na pozitivním či negativním vztahu k určité osobě. Tato emoční nevyrovnanost v pubertálním období tak může rapidně snižovat důvěryhodnost výpovědi.⁸⁷

Objektivita názoru dítěte může být nalomena naváděním dětí, podsouváním jim vlastních názorů, někdy dokonce vydíráním, zastrašováním atd. Preference dítěte se mohou měnit v závislosti na tom, v jakém prostředí, kým a za účasti jakých osob je dítě vyslechnuto. Výhodou zajisté je, že právní úprava umožňuje vyslechnout dítěte bez účasti rodičů či zástupců. Ani to však nevyloučí vliv rodičů mimo soudní síň.

Jelikož pro zjišťování názoru dítěte není nikde přesně určena věková hranice, zůstává tak na soudu, aby rozhodl, zda dítě vyslechne a jakou důkazní sílu bude dětskému přání přikládat.⁸⁸ Rozhodující roli bude mít rozumová a duševní vyspělost každého dítěte, což vyplývá jednak z ust. §9 občanského zákoníku (dále jen OZ), jednak to potvrzuje také Ústavní soud.⁸⁹ Někteří⁹⁰ v této souvislosti zastávají ten názor, že přiměřený a především neformální výslech dítěti neublíží a napomůže zároveň k úplnému objasnění skutečného stavu. S tímto ale zase naopak mnozí polemizují. Tisíce lidí, tisíce názorů a jen těžké hodnotit, který je správný.

Otázkou je, nakolik je názor dítěte pro soud relevantní, jakou hraje ve skutečnosti roli. Faktem totiž zůstává, že dítě si mnohdy neuvědomuje určitá rizika a úskalí svých tužeb, protože není ještě natolik citově a morálně vyzrálé.

Při výslechu nezletilého je vhodné dodržovat určitá základní pravidla, zejména nepokládat dítěti přímé otázky týkající se toho, s kým z rodičů chce dál bydlet. Dítě by totiž mohlo pociťovat vinu vůči rodiči, v jehož neprospěch se vyjádřilo. Vhodné je tedy umožnit dítěti svůj názor vyjádřit tak, aby na něj zároveň nedoléhala tíha odpovědnosti. Lepší je spíše nechat jej mluvit o svých představách o budoucnosti. Zapotřebí je také zjistit, kolik času tráví s každým z rodičů, jak tomu bylo v posledních dnech, který rodič dítě na soud doprovodil, zda byl na něj vyvíjen nátlak, apod. Výslech nezletilého je kromě způsobu kladení otázek specifický například i díky oblečení soudce, který často provádí zejména u mladších dětí výslech v civilním oblečení bez taláru.⁹¹

⁸⁷ MOTEJL, Otakar a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, s. 63.

⁸⁸ Srov. úprava v NOZ viz kapitola č. 7.

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000.

⁹⁰ MOTEJL, Otakar a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, s. 61- 62.

⁹¹ BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovníčským soudem (Tři studie problému)*. 1. vydání. Praha: Triton, 2008, s. 7-14.

Pro zjištění názoru dítěte, jeho citových vazeb, osobnosti rodičů a jejich výchovných schopností se využívá znaleckých posudků. Vyplývá to především z ust. §127 OSŘ, který říká, že závisí-li rozhodnutí soudu na posouzení skutečností, k nimž je zapotřebí odborných znalostí, přizve soud znalce. Přizváni jsou tak znalci z oboru psychologie, někdy také psychiatrie.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí⁹² uvádí, že soud ustanovující znalce je povinen formulovat otázky, pomocí nichž přesně vymezí úkol tak, aby se znalec nadále zabýval jen těmi skutečnostmi, u nichž je zapotřebí odborného posouzení. Dále zmiňuje také to, že někdy zcela nesprávně bývá znalcům ukládáno právní posouzení věci, které náleží soudu.⁹³ Znalci tedy nikdy nemají být pokládány otázky, zaměřující se na právní posouzení věci.

Ve shora citovaném rozhodnutí zdůrazňuje soud také to, že vymezení úkolů znalce je zvláště důležité. Nestačí totiž znalce pouze ustanovit a zaslat mu spis bez bližších pokynů, čím se má zabývat a k čemu a v jakých otázkách má zaujmout své odborné stanovisko. V jiném rozhodnutí⁹⁴ Nejvyšší soud konstatuje, že soudy při provádění důkazu znalcem často chybují v tom, že si samy neujasní předmět znaleckého dokazování a znalcům nedávají jasné pokyny o tom, k čemu má posudek směřovat, co jím má být objasněno a z jakého zjištěného skutečného stavu věci má znalec vycházet, k čemu má přihlédnout a s čím se vypořádat. Při vymezení úkolu znalci je nutné vzít v potaz okolnosti konkrétního případu. Někdy proto lze vytyčit úkol pouze obecně, zatímco jindy je nutné vymezit konkrétní požadavek s bližšími údaji za pomoci speciálně formulovaných otázek.

Spory v souvislosti s porozvodovým uspořádáním péče o děti se většinou točí kolem několika otázek. Soudy zpravidla zajímá osobnostní struktura rodičů, dále, který z rodičů zaručuje dítěti lepší výchovné prostředí, jaký vztah má dítě k matce, otci. Někdy bývá znalci položena přímá otázka, kterému z rodičů by mělo být dítě svěřeno do péče.⁹⁵

Posudky se skládají z několika částí. V první z nich se znalci seznamují s úkolem a materiály, které mají k dispozici, druhá pak obsahuje, zhodnocení situace, vlastností jednotlivých subjektů, vztahů mezi nimi a závěrečná část představuje odpověď znalce na otázky soudu.⁹⁶

⁹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 1979, uveřejněné v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek NS pod číslem R 20/1980.

⁹³ K tomuto též nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.

⁹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. prosince 1980, uveřejněné v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek pod číslem R 1/1981.

⁹⁵ KOUTEK, Jiří, KOCOURKOVÁ, Jana. *Psycholog a psychiatr v rozvodových soudních sporech* [online]. rodina.cz, 17. srpna 2000 [cit. 10. prosince 2013]. Dostupné na <<http://www.rodina.cz/clanek852.htm>>.

⁹⁶ BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel. Právní aspekty znalecké činnosti psychologů při posuzování výchovných předpokladů rodičů s nezletilými dětmi. *Bulletin advokacie*, 1992, č. 9, s. 13.

Formu posudku zákon přesně nestanoví. Jisté však je, že znalec musí veškerá svá tvrzení náležitě odůvodnit, vysvětlit a uvést též metody, na základě kterých k závěru došel. To vše buď přímo v posudku, či následně ústně před soudem.⁹⁷

Při své činnosti využívá znalec nejrozličnějších odborných metod. Domnívám se však, že bych se tímto již příliš odchýlila od tématu práce a zabrousila spíše do oblasti psychologie či psychiatrie, proto je zde nebudu podrobně rozebírat. Pro představu jen uvádím, že velmi často je používán rozbor dětských kreseb (kresba lidské postavy a stromu). Zde se zkoumá, jaké postavy dítě namaluje, jejich velikost, zdůraznění určitých částí těla, kombinace použitých barev. Dále se může jednat o různé inteligenční a osobnostní testy, pozorování dítěte či rozhovor. Užívá se též technika doplňování příběhů a dialogu s loutkami. Pro zjišťování rodinných vztahů lze využít testu „Začarovaná rodina“, kdy kouzelník začaruje jednotlivé členy rodiny do zvířat a dítě určuje do jakých. Jako poslední zmiňuji též „test dvou domků“, v němž má dítě ubytovat rodinné příslušníky v domě, kde samo bydlí, případně je přestěhovat do druhého domu.⁹⁸

Znalecké posudky jsou pro rozhodování soudů velmi významné, neměly by však mít, jak se mnozí domnívají, rozhodující úlohu. Soud by neměl spoléhat na závěry znaleckého posudku bez dalšího.

Znalecký posudek soud hodnotí podle ustanovení §132 OSŘ, tedy podle své úvahy, každý jednotlivě a všechny v jejich vzájemných souvislostech. Nejvyšší soud⁹⁹ dodává, že soudy jsou povinny hodnotit, zda posudky vycházejí ze zjištěných skutečností, zda nejsou rozporné, zda jsou logické a přesvědčivé. Nevyšší soud dále upozorňuje na problém, že soudy v rámci hodnocení posudků mnohdy neberou tato hlediska v potaz a vadné posudky posléze použijí jako podklad pro svá rozhodnutí. Soudy často odbudou hodnocení posudku jen obecným konstatováním, že o správnosti posudku nebylo důvodu pochybovat a že se soud ztotožnil s posudkem pro jeho objektivitu, mnohdy dokonce hodnocení posudku chybí úplně. K této problematice se vyjádřil též Ústavní soud,¹⁰⁰ který charakterizuje postup soudu při hodnocení posudků jako příliš formalizovaný, schematický, bez snahy o individuální přístup. Soudy podle něj pouze přejímají názory znalců, které překračují meze odborného posouzení, čímž zasahují do rozhodovací pravomoci soudů tím, že poskytují návod, jak má soud rozhodnout.

⁹⁷ NOVÁK, Tomáš. Poznámky k psychologickým znaleckým posudkům u rozvodových sporů o děti. *Právo a rodina*, 2011, č. 12, s. 15.

⁹⁸ NOVÁK, Tomáš. Nad soudními znaleckými posudky z oboru psychologie. *Bulletin advokacie*, 2000, č. 8, s. 45. Dostupné na < <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembqgbpweyk7hbpxg5dsl42dk&groupIndex=3&rowIndex=0&conversati onId=688283>>.

⁹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 1979, uveřejněné v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek NS pod číslem R 20/1980.

¹⁰⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II.ÚS 2630/07.

Na závěr pro úplnost dodávám, že v případě, že má soud pochybnosti o správnosti znaleckého posudku, může soud požadovat vysvětlení nebo si vyžádat tzv. revizní znalecký posudek, zpracovaný jiným znalcem. To umožňuje ust. §127 odst. 2 OSŘ.

6.4.7 Vzdělání, inteligence rodiče

Dalším ukazatelem vhodnosti výchovného prostředí může být i vzdělání rodičů. Rodič s vyšším vzděláním by měl být pro dítě přínosnějším co se předaných znalostí a zkušeností týče. Nemusí tomu však podle mě být vždycky. Dosažené vzdělání svědčí také o jistých charakterových vlastnostech osobnosti, jako je vytrvalost, trpělivost, cílevědomost.

V rámci tohoto kritéria lze vzít v potaz také vědeckou či uměleckou činnost rodiče a v neposlední řadě také to, zda bylo tímto dítě nějakým způsobem ovlivněno. Na mysli tím mám zejména, zda projevuje dítě o takovou činnost rodiče hlubší zájem, nebo, lze-li v tomto směru pozorovat nadání či zvláštní schopnosti dítěte.

Výhodou tohoto kritéria je především jeho snadné a objektivní hodnocení pomocí dosaženého vzdělání či testů inteligence.¹⁰¹

6.4.8 Rodinné zázemí

Širší rodinné zázemí má jednoznačně příznivý vliv na rozvoj dítěte. Můžeme sem zařadit prarodiče dítěte, sourozence rodiče a jejich děti, tedy babičky, dědečky, tety, strýce, bratrance či sestřenice. Toto kritérium může soudci usnadnit rozhodování zejména v kontrastních situacích, kdy jeden z rodičů nemá žádné příbuzné či jich má minimum a zázemí druhého je naopak velmi široké a dobře fungující. Právě funkčnost a kvalita mezilidských vztahů, tedy to, jak spolu členové širší rodiny komunikují, jak častý spolu udržují kontakt, jsou také hodnoceny. Jsou-li nepříznivé, mohou mít naopak dopad na hodnotu rodinného zázemí a být tak spíše negativem. Důležitou roli mohou při rozhodování sehrát i nemovitosti členů širšího příbuzenstva. Pokud někdo z nich vlastní chatu, chalupu nebo jiné rekreační zařízení, v němž by mohl rodič s dítětem trávit čas, je to nepochybně pro tohoto rodiče plusový bod.¹⁰²

S výše uvedeným lze ale také současně polemizovat. Je totiž znalec schopný objektivně zhodnotit situaci a posoudit veškeré aspekty v rámci širokého rodinného zázemí? To lze jen stěží odhadnout.

¹⁰¹ BAKALÁŘ, Eduard. Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů. *Rodinné právo*, 1999, č. 10, s. 6.

¹⁰² Tamtéž.

6.4.9 Citové vazby dítěte k sourozenci

Důležité je také zvážit citové vazby dítěte k jeho sourozencům. Zákon má v tomto ohledu na mysli vztahy v době rozhodování již existující, nikoliv možné vazby vzniknuvší teprve v budoucnu.¹⁰³

Za sourozence lze z hlediska biologického považovat osoby s nejméně jedním společným rodičem. Z hlediska právního potom rozlišujeme mezi sourozenci polorodými, mající společného pouze jednoho rodiče a plnorodými, s oběma společnými rodiči.¹⁰⁴

Obecně se dá říci, že platí zásada ochrany sourozeneckých vztahů, tedy jejich nerozdělování a svěřování do péče témuž rodiči. Toto však nelze vždy automaticky použít. Například v situaci, kdy každý ze sourozenců emočně tíhne k jinému rodiči, navíc mezi nimi panuje vzájemná rivalita, je na místě zvažovat jejich rozdělení. S ohledem na výše uvedené proto uvádím, že vždy je třeba posoudit každý případ individuálně.

6.4.10 Kontinuita prostředí

Každé dítě je zvyklé na prostředí, v němž vyrůstá, ať už je jakékoliv. Jedním z hledisek, na které by se měl soud při svém rozhodování ohlížet, je také to, jaký vliv může mít změna prostředí na dítě. Tímto se má na mysli dům, byt, ale i škola, školka atd. S kontinuitou prostředí souvisí i to, aby nedošlo k přerušení vztahu s příbuznými (viz předchozí kritérium) a také dalšími důležitými osobami v životě dítěte, kterými mohou být přátelé, sousedé, učitelé, dokonce i domácí zvířata. Tyto důležité věci by se z života dítěte neměly vytratit. Podíleli-li se například na výchově dítěte prarodiče, kteří s dítětem také žili, měl by toto soud vzít v potaz. I přesto, že se děti novému prostředí obvykle rychle přizpůsobují, neměly by změny být časté a příliš radikální.^{105 106 107}

Na druhou stranu je nutno podotknout, že žilo-li dítě doposud v ne příliš lichotivých podmínkách, může být pro něj změna prostředí naopak obrovským přínosem. Opět je tedy třeba posuzovat vše individuálně s ohledem na nejlepší zájem dotyčného dítěte.

¹⁰³ HADERKA, Jirí. Právní úprava sourozeneckých vztahů v zákoně o rodině. *Právní rozhledy*, 2000, č.1, s. 12. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembqgbpxa4s7gfpxg5dsl4yte&groupIndex=7&rowIndex=0&conversationId=688321>>.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ BAKALÁŘ, Eduard. Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů. *Rodinné právo*, 1999, č. 10, s. 6-7.

¹⁰⁶ JONÁKOVÁ, Irena. Kritéria svěřování nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*, 2008, č. 4, s. 14.

¹⁰⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Komentář k Zákonu o rodině*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s.98.

6.4.11 Hmotné zabezpečení

Socioekonomický status rodičů je v seznamu sestaveném odborníky stavěn až na poslední místo, příkládá se mu tedy poměrně nižší význam oproti kritériím předcházejícím. To ale neznamená, že by jej soud neměl zohlednit.

Převládá názor, že lépe finančně zajištěný rodič zaručí dítěti lepší životní podmínky a zázemí. Rodič s vyššími příjmy může dítěti poskytnout vyšší životní úroveň, zejména kvalitnější a modernější bydlení, stravu, lékařskou péči, vzdělání. Může jej více podporovat v jeho zájmech, zejména placením různých kroužků. Také trávení společného volného času může být jiné, než s rodičem, který není příliš majetný. Kino, bowling, aquaparky, motokáry, hory, letní dovolené a jiné aktivity nejsou v současnosti zrovna levnou záležitostí a nemůže si je tak dovolit každý, zejména pokud je v rodině dětí více. Dobře finančně zajištěný rodič také zpravidla kupuje dítěti více dárků, hraček, oblečení. To vše může být na jednu stranu pro dítě výhodou. Na druhé straně je však nutno zdůraznit, že nelze obecně konstatovat, že rodič s vyššími příjmy je zárukou lepších životních podmínek. Doktor Novák ve svém článku,¹⁰⁸ dle mého názoru, velmi správně poukazuje na fakt, že záleží na tom, za co se finanční prostředky utrácejí. Domnívám se, že pokud se investují do důležitých věcí, jakými jsou například vzdělání či zdraví dítěte, pak může takový rodič opravdu dítěti zajistit kvalitnější podmínky. V případě, že se ale peníze začnou zbytečně vyhazovat za věci ne příliš důležité (mnohdy chtějí rodiče prostřednictvím dítěte ukázat, že na to prostě mají), je to pro dítě podle mě spíše negativem.

Hmotným zajištěním dítěte nejsou ale pouze příjmy rodičů. Řadit sem lze také vlastnictví majetku, nemovitostí. V úvahu se bere i vzdělání, kvalifikace, schopnosti rodičů, jejich kontakty, protože to může předurčovat, kdo je schopný si více vydělat.¹⁰⁹

Soud by měl tedy rozumně zvážit, zda je majetný a lépe zabezpečený rodič pro dítě opravdu přínosem.

V souvislosti s bytovými poměry zmíním judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, který konstatoval, že nedostačující životní podmínky či finanční nedostatky nemůžou být jediným důvodem pro rozhodnutí o odejmutí dítěte a nařízení ústavní výchovy. Vždy je třeba brát v potaz i další hlediska jako výchovné schopnosti a citové vazby.¹¹⁰

¹⁰⁸ NOVÁK, Tomáš. Existují kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů? *Právo a rodina*, 2005, č. 9, s. 4.

¹⁰⁹ BAKALÁŘ, Eduard. Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů. *Rodinné právo*, 1999, č. 10, s. 7

¹¹⁰ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. října 2006, *Walloni proti České republice*.

6.5 Další kritéria

6.5.1 Biologické důvody

Soud může být při rozhodování o „osudu“ dítěte ovlivněn také tzv. biologickými důvody, zejména v situacích, kdy oba rodiče splňují všechny předpoklady pro svěřeni dítěte do jejich péče. V těchto případech pak upřednostní matku.

Tradičně se vychází z teze, že dítě patří matce a ta je vždy schopna se o dítě postarat. V moderní společnosti už to ale neplatí zcela jednoznačně. Role otce značně stoupá, zejména u dospívajících dětí (synů). Zvyšuje se také množství otců žádajících o svěřeni dítěte do své výhradní péče. Výzkumy navíc dokládají, že čím dál tím více otců je schopno zajistit dítěti velmi kvalitní péči za předpokladu, že se jim poskytne příležitost.¹¹¹

Toto kritérium je poněkud problematické, poněvadž bývá často nesprávně aplikováno či dokonce zneužíváno. Odvolání se pouze na biologické hledisko za současného neprověření všech ostatních kritérií je totiž výrazným usnadněním práce. Někteří odborníci¹¹² dokonce navrhuji toto hledisko u dětí starších 3 let vůbec nepoužívat.

6.5.2 Věk dítěte

Je zajímavé, že toto velmi důležité kritérium v zákonném výčtu není obsaženo. Rozhodovat o tom, jak bude nejhodnější uspořádat péči o dítě je nutno vždy s ohledem na věk dítěte. Střídavá péče se například nedoporučuje dříve než v předškolním věku, společná péče je zase vhodná pro děti ve věku blízkém zletilosti.^{113 114}

Věk dítěte hraje roli zajisté také při zjišťování názoru dítěte, kdy zejména starší děti mají právo být slyšeni a vyjádřit svůj názor.¹¹⁵

Podle mě může věk dítěte úzce souviset i s kritériem hmotného zabezpečení rodičů. Domnívám se, že finančně zajistit starší dítě, je zpravidla náročnější, než dítě předškolního věku. V souvislosti s nástupem do školy totiž vznikají zvýšené náklady za školní pomůcky, obědy, školní družinu, mimoškolní aktivity. U starších dětí bývá často zvykem platit jim kapesné, také už si zpravidla vybírají, co si chtějí obléci, vyžadují mobil, počítač, zkrátka věci, na které si mladší dítě ani nevzpomene.

¹¹¹ BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel. Právní aspekty znalecké činnosti psychologů při posuzování výchovných předpokladů rodičů s nezletilými dětmi. *Bulletin advokacie*, 1992, č. 9, s. 19.

¹¹² Tamtéž, s. 19-20.

¹¹³ JONÁKOVÁ, Irena. Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*, 2008, č. 4, s. 14.

¹¹⁴ NOVÁK, Tomáš. Problematické představy o střídavé výchově dítěte po rozvodu, *Právo a rodina*, 2010, č. 11, s. 17.

¹¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Komentář k Zákonu o rodině*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 98.

6.5.3 Výchovné předpoklady rodiče a schopnost rodičů dohodnout se

Obě kritéria spolu úzce souvisí. Schopnost rodičů dohodnout může totiž mnoho vypovídat o jejich výchovných předpokladech. Toto potvrzuje i důvodová zpráva,¹¹⁶ když uvádí následující: „Odmítá – li rodič *apriori* možnost nalezení kompromisu s druhým rodičem ve věcech týkajících se jejich společného dítěte, má takové jednání rovněž určitou vypovídací hodnotu o jeho výchovných předpokladech ve vztahu k dítěti a k zajištění jeho harmonického vývoje.“

Dále si v této souvislosti dovolím citovat názor vyjádřený Ústavním soudem,¹¹⁷ který zmiňuje, že: „Úmluva o právech dítěte vychází z obecného postulátu a sleduje vytvoření co nejširší možnosti utváření a upevňování vzájemných vztahů mezi dítětem a oběma jeho rodiči. S tím souvisí nově, po novele, zakotvená povinnost soudu přiblížnout i k tomu, jakou mají rodiče schopnost dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.“

S ohledem na to, že soud rozhoduje většinou ve chvíli, kdy vztahy mezi rodiči bývají velmi vyhroceny, měl by schopnost rodičů dohodnout se posuzovat v závislosti na tom, jak byli schopni spolu vzájemně komunikovat dříve a jak předpokládá, že se budou jejich vztahy v budoucnu dále vyvíjet.¹¹⁸

Pro úplnost doplňuji, že schopnost rodičů dohodnout se je také jedním z nezbytných předpokladů pro realizaci společné a střídavé péče.

6.5.4 Psychika dítěte, jeho osobnost a individuální potřeby

Při rozhodování je potřeba snažit se vcítit do psychiky dítěte. Ne každé dítě je stejné. Existují děti, kterým například střídání dvou domovů činí potíže, hůře se adaptují. Jistou překážkou mohou být i noví partneři rodičů či jejich děti. Blíže o tomto bylo pojednáno v kapitole o střídavé péči.

6.5.5 Pracovní vytížení rodičů, jejich zaměstnání

Jako poslední kritérium, které zákonná úprava rovněž neobsahuje a které je podle mě vhodné brát v potaz, zmiňuji zaměstnání rodičů a jeho časovou náročnost.

Lékaři či hasiči, zkrátka ti, jejichž práce je velmi časově náročná, mnohdy nemohou svoji přesnou pracovní dobu ovlivnit. Stejně tak je třeba vzít v potaz, zda některý z rodičů nevykonává noční zaměstnání - obsluha čerpací stanice, noční hlídači, atd. Zajisté totiž není vhodné nechávat především mladší děti přes noc samotné doma.

¹¹⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 295/2008 Sb. - převzato z KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 80.

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2005, sp. zn. I.ÚS 48/04.

¹¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Komentář k Zákonu o rodině*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 98.

Kromě pracovního vytížení bych v roli soudce vzala v potaz též místo výkonu práce. Některá zaměstnání totiž vyžadují časté cestování, mnohdy i výjezdy mimo republiku. V důsledku toho se rodič doma příliš nezdržuje a nemůže se tak dítěti naplno věnovat.

V souvislosti s tímto hlediskem se mi jeví jako vhodné posoudit i druh práce. Živí-li se matka například jako striptérka, není pro dítě dle mého názoru příliš kladným výchovným vzorem.

6.5.6 Zprávy příslušných sociálních orgánů i školy

Na úplný závěr také uvádím, že pro soud mohou být užitečnými i zprávy příslušných sociálních orgánů a školy, které si může vyžádat. Jejich názor totiž může napomoci k objektivnímu posouzení konkrétní situace.¹¹⁹

¹¹⁹ MOTEJL, Otakar a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007, s. 61.

7 Právní úprava v novém občanském zákoníku

Stávající právní úprava je nyní obsažena v §25 a násl. ZOR. Nová úprava, je však již na spadnutí, a proto je nutné věnovat ji v této práci také pozornost.

Problematika svěřování dítěte do péče bude nově upravena v zákoně č.89/2012 Sb., občanském zákoníku (dále jen NOZ). Zákon o rodině tedy od 1. ledna 2014 pozbývá své účinnosti.

Pokud porovnáme současnou úpravu s právní úpravou de lege ferenda, zjistíme, že k podstatným změnám v kritériích pro rozhodování soudu nedochází. Nová úprava přináší spíše jen zpřesnění, výslovné zakotvení toho, co bylo dříve dovozováno z judikatury, a dle mého názoru logičtější strukturu textu. Navíc i přesto, že stávající úprava pozbude své platnosti, současná judikatura bude zajisté i v budoucnu stále velmi užitečná. To byl jeden z hlavních důvodů, proč jsem svoji diplomovou práci zpracovávala podle současné právní úpravy vzhledem k množství dostupné judikatury a odborných zdrojů.

Co se týká obecných ustanovení, je v této souvislosti nutno zmínit zejména ust. §3 odst. 2 písm. b) NOZ, který poskytuje zvláštní zákonnou ochranu rodině, rodičovství a manželství. NOZ poskytuje propracovanější úpravu vztahu mezi rodiči a dětmi, klade velký důraz na zájem dítěte jakožto nejvyšší hodnotu rodinného práva a dítěti jakožto slabší straně poskytuje rozsáhlou ochranu. NOZ považuje dítě za subjekt hmotněprávních i procesních vztahů, čímž zároveň posiluje jeho ochranu.¹²⁰

Jedním z rozdílů, který jsem upozorovala oproti stávající úpravě, je to, že NOZ v ust. §907 odst. 1 výslovně uvádí, že soud může svěřit dítě jak do péče jednoho z rodičů, tak i střídané nebo společné péče, zatímco ZOR v ust. §26 odst. 1 hovoří pouze o možnosti svěření dítěte do společné, případně střídané péče.

Velmi důležitou změnou oproti současnému stavu je výslovné zakotvení nutnosti dohody rodičů při svěřování dítěte do společné péče. Tento požadavek nyní není v zákoně explicitně zmíněn, což bylo, jak uvádí důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku,¹²¹ zřejmě důsledkem spěchu. To přinášelo množství komplikací, a proto bylo nutno dovozovat tento předpoklad z judikatury. §907 odst. 1 NOZ tedy uvádí, že má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.

Odstavec druhý téhož ustanovení pak přináší výčet kritérií, který v podstatě odpovídá současnému §26 odst. 4. Na prvním místě opět zůstává zájem dítěte, přitom bere soud dále ohled

¹²⁰ CORRADINIOVÁ, Simona, VYPUŠTÁK, Radim. K novému rodinnému právu: do roka a do dne. *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 1, s. 8-10.

¹²¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 393.

na osobnost dítěte, zejména jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, stejně tak i na citovou orientaci, zázemí dítěte, výchovné schopnosti rodičů, stávající i očekávanou stálost výchovného prostředí a na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, případně jiným příbuzným i nepříbuzným osobám. Nemění se ani to, že soud vždy uváží, který z rodičů o dítě dosud řádně pečoval a dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu. Navíc se zohledňuje i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje. Nově mají být kromě pohledu do minulosti uváženy i budoucí faktory.¹²²

Při podrobném porovnání obou úprav jsem objevila tyto změny: co se týká stálosti výchovného prostředí, zákon o rodině hovoří pouze o stabilitě budoucího výchovného prostředí, zatímco NOZ zmiňuje kromě očekávané stálosti i tu stávající.

Současná úprava se zaměřuje na citové vazby dítěte k sourozencům, prarodičům a příbuzným osobám, NOZ navyšuje tento výčet o osoby nepříbuzné, mezi které bude dle mého názoru možné zařadit například kamarády, sousedy, učitele a další.

Naopak NOZ výslovně neuvádí výchovnou odpovědnost rodičů, hovoří pouze o výchovných schopnostech, dále nezmiňuje ani hmotné zabezpečení a bytové poměry na straně rodičů. Domnívám se však, že toto se dá zahrnout do jiného kritéria.

Stejně jako v současné úpravě, není ani v NOZ výslovně zmíněno kritérium názoru dítěte. V této souvislosti však NOZ v ust. §867 uvádí, že před rozhodnutím, týkajícím se zájmu dítěte, mu musí být soudem poskytnuty informace, potřebné k tomu, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a sdělit jej. Není-li dítě schopno vytvořit či zformulovat vlastní názor, vyslechne soud osobu, která bude hájit jeho zájmy, aniž by však tímto došlo ke střetu jejich zájmů. Soud musí i zde posoudit vyspělost dítěte. Zásadní změnou oproti stávající úpravě je však to, že zde již najdeme výslovně stanovenou hranici pro poskytování informací o řízeních týkajících dítěte, především pro vyjádření vlastního názoru dítěte. Tato věková hranice je v právním předpise vyjádřena poprvé a činí 12 let.

Jak už jsem nastínila výše, NOZ přináší podle mě logičtější strukturu textu, když právo dítěte na péči obou rodičů, udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno do péče, na pravidelnou informaci o dítěti, vyčleňuje do zvláštního odstavce. Úprava v ZOR je směšuje v jednom odstavci společně s ostatními kritérii a to na mě v textu působí jako rušící element.

¹²² ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 394.

8 Závěr

Rodina prošla během uplynulých let velkým vývojem. Výraznou změnu oproti tradičnímu pojetí zaznamenáváme v souvislosti s výběrem partnera. Dnes tak činíme zpravidla emočně, nezávisle na názoru ostatních. Spousta lidí se pak následně žene zbrkle a neuváženě do manželství. Partneři se berou po krátkodobých známostech, z nichž se pak rodí děti. Domnívám se, že to je hlavním důvodem vzrůstajícího počtu rozvodů v posledních letech. Na neshody obou manželů následně doplácí jejich děti. Obecně lze konstatovat, že rodinně-právní záležitosti, především dotýkají-li se nezletilého dítěte, jsou velmi citlivé a křehké. Soudci jsou stavěni do nezáviděníhodných pozic. Nutná je proto vzájemná kooperace s jinými orgány, především soudními znalci a orgány sociálně-právní ochrany dětí. Znalecká činnost hraje při rozhodování o svěřeni dítěte do péče významnou roli, proto bylo nutné zabývat se i jimi. Snahou bylo též poukázat na problematické aspekty znaleckých posudků, zejména při pokládání otázek soudem a jejich následném hodnocení.

Dítě může být svěřeno do společné, střídavé či výhradní péče. Každá z nich přináší jistá pozitiva i negativa. Nutné je vždy situaci důkladně posoudit s ohledem na všechny souvislosti daného případu, především s respektováním stěžejního principu nejvyššího zájmu dítěte.

Jako cíl své práce jsem si v úvodu vytyčila především zmapování kritérií užívaných opatrovnickým soudem v rámci rozhodování o svěřování dětí do péče. Snahou bylo tato kritéria též podrobně analyzovat a zhodnotit, tedy uvést jejich výhody, nevýhody, případně problematické aspekty. Práci jsem se také snažila obohatit vlastními názory a poznatky. S ohledem na to, že je téma velmi aktuální a často diskutované, záměrem bylo také využít množství judikatury, zabývající se danou problematikou. V této souvislosti jsem čerpala převážně z rozhodovací praxe Ústavního soudu.

Dále jsem při zpracovávání tématu vycházela zejména z odborných článků, uvedených v časopise Právo a rodina, příp. starší verzi pod názvem Rodinné právo.

Jelikož mnohá kritéria úzce souvisí s oblastí psychologie, nebylo dle mého názoru možné se této rovině vyhnout. Vycházela jsem často z názorů psychologů E. Bakaláře a T. Nováka. Jsem si proto vědoma toho, že se práce může díky tomuto stát terčem kritiky. Na svoji obhajobu však uvádím, že jsem se však vždy snažila pouze o obecný a rámcový přehled, nikoliv podrobný výklad dané problematiky.

Vzhledem ke značné obsáhlosti tématu nebylo možné postihnout komplexně danou problematiku, bylo tedy záměrem věnovat pozornost především jednotlivým kritériím a ostatní související instituty spíše okrajově nastínit.

Opomenuty nebyly ani procesní prvky či porovnání s právní úpravou obsaženou v novém občanském zákoníku.

Po detailní analýze dané problematiky jsem dospěla k závěru, že není možné posoudit, které kritérium je stěžejní. Soud musí vždy rozhodovat v zájmu dítěte, v potaz však musí vzít také ostatní kritéria a tato vždy komplexně zhodnotit. Vždy je nutné postupovat individuálně s ohledem na konkrétní případ. Objektivizace není v tomto případě možná. Domnívám se, že tímto zjištěním byl cíl této práce naplněn.

Seznam použitých zdrojů

Monografie:

- BAKALÁŘ, Eduard. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006. 124 s.
- BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem (Tři studie problému)*. 1. vydání. Praha: Triton, 2008. 39 s.
- ČERNÁ, Petra. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2001. 114s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. Praha: C.H.Beck, 2003. 1320 s.
- HOLÁ, Lenka. *Mediace. Způsob řešení mezilidských konfliktů* 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2003. 190 s.
- HOLUB, Milan a kol. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011. 456 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Komentář k Zákonu o rodině*. 4. vydání. Praha:C.H.Beck, 2009. 558 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Rodinné právo v aplikační praxi. Rozvod-Děti-Výživné*. 1. vydání. Praha:C.H.Beck, 2000. 41 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 191 s.
- MOTEJL, Otakar a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. 215 s.
- RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva*. 1. vydání Praha: C. H. Beck, 1999. 227 s.
- VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 283 s.
- WARSHAK, R.A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 2. vydání. Praha: Portál, 1996. 264 s.
- WINTEROVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Linde, 2008. 751 s.

Právní předpisy:

- Úmluva o právech dítěte
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí
- Usnesení předsednictva České národní rady č.2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Judikatura:

- rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 4. dubna 2006, *Maršálek proti České republice*
- rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20. července 2006, *Koudelka proti České republice*
- rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. října 2006, *Walloví proti České republice*
- rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. ledna 2007, *Oldřich Mezl proti České republice*
- nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2000, sp. zn. III. ÚS 440/2000
- nález Ústavního soudu ze dne 19. dubna 2001, sp. zn. IV. ÚS 695/2000
- nález Ústavního soudu ze dne 20. ledna 2005, sp. zn. II.ÚS 363/03
- nález Ústavního soudu ze dne 27. ledna 2005, sp. zn. I. ÚS 48/04
- nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06
- nález Ústavního soudu ze dne 10. října 2007, sp. zn. II. ÚS 838/07
- nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07
- nález Ústavního soudu ze dne 23. února 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/2009

- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 1979, uveřejněné v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek NS pod číslem R 20/1980
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. prosince 1980, uveřejněné v Souboru civilních rozhodnutí a stanovisek pod číslem R 1/1981
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. prosince 1987, sp. zn. Rc 12/1990
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2003, sp. zn. Rc 25 Cdo 2289/2002
- rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 29. listopadu 1996, č. j. 18 Co 343/96-196

Odborné články:

- BAKALÁŘ, Eduard. Kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů. *Rodinné právo*, 1999, č.10, s.1-9.
- BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel. Právní aspekty znalecké činnosti psychologů při posuzování výchovných předpokladů rodičů s nezletilými dětmi. *Bulletin advokacie*, 1992, č.9, s.12-23.
- CORRADINIOVÁ, Simona, VYPUŠTĚÁK, Radim. K novému rodinnému právu: do roka a do dne. *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č.1, s. 8-11.
- FRYŠTENSKÁ, Marcela. Co přináší nový zákon o mediaci? *Právo a rodina*, 2012, č. 9, s. 1-5.
- GJURIČOVÁ, Šárka. Syndrom zavrženého rodiče? *Právo a rodina*, 2005, č. 10, s. 5-8.
- HADERKA, Jirí. Právní úprava sourozeneckých vztahů v zákoně o rodině. *Právní rozhledy*, 2000, č.1, s.12. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembqgbpxa4s7gfpxg5dsl4yte&groupIndex=7&rowIndex=0&conversationId=688321>>.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Reálně o společné a střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie*, 1999, č.3, s. 30. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptcojzhfpweyk7gnpxg5dsl4zta&groupIndex=3&rowIndex=0&conversationId=1002107>>.
- JONÁKOVÁ, Irena. Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*, 2008, č.4, s.12-15.
- NOVÁ, Hana. Nezletilé dítě ve střídavé péči. *Právní rádce*, 1995, č.5, s.10-11.

- NOVÁK, Tomáš. Existují kritéria pro posuzování kvality výchovných schopností rodičů? *Právo a rodina*, 2005, č.9, s.1-5.
- NOVÁK, Tomáš, Mýty o střídavé péči o dítě po rozvodu. *Právo a rodina*, 2010, č.6, s.12-14.
- NOVÁK, Tomáš. Nad soudními znaleckými posudky z oboru psychologie. *Bulletin advokacie*, 2000, č.8, s. 45. Dostupné na < <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembqgbpweyk7hbpxg5dsl42dk&groupIndex=3&rowIndex=0&conversationId=688283>>.
- NOVÁK, Tomáš. Obranné mechanismy bránící řádné přípravě dítěte na styk s druhým rodičem, zejména u tzv.hraničních osob. *Právo a rodina*, 2011, č. 4, s. 19-22.
- NOVÁK, Tomáš. Poznámky k psychologickým znaleckým posudkům u rozvodových sporů o děti. *Právo a rodina*, 2011, č. 12, s.15-20.
- NOVÁK, Tomáš, Problematické představy o střídavé výchově dítěte po rozvodu. *Právo a rodina*, 2010, č. 11, s. 15-18.
- PAVLÁT, Josef. Porozvodové uspořádání. *Bulletin advokacie*, 2012, č.11, s.36. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembrgjpweyk7geyv643uojtgnq&groupIndex=0&rowIndex=0&conversationId=687541>>.
- SCHÖN, Monika. Koho české právo rozumí pod pojmem dítě? *Právo a rodina*, 2013, č. 3, s. 17-19.
- SCHÖN, Monika, Střídavá výchova a vyživovací povinnost rodičů. *Právo a rodina*, 2011, č. 9, s. 12-16.
- ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, Střídavá péče o děti po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*, 2005, č.5, s. 1-5.
- ŠVRČINOVÁ, Linda. Děti mají možnost vyjádřit svůj názor. *Právo a rodina*, 2012, č.5, s.22-24.
- WESTPHALOVÁ, Lenka, HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. *Právní rozhledy*, 2013, č.18, s. 618. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?type=html&documentId=nrptembrgnpxa4s7ge4f643uojptmmjy&groupIndex=12&rowIndex=0&conversationId=663388>>.

Elektronické zdroje:

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Rozvodovost* [online]. czso.cz, 19. srpna 2013 [cit. 6.prosince 2013]. Dostupné na: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.
- KOUTEK, Jiří, KOCOURKOVÁ, Jana. *Psycholog a psychiatr v rozvodových soudních sporech* [online]. rodina.cz, 17. srpna 2000 [cit. 10. prosince 2013]. Dostupné na <<http://www.rodina.cz/clanek852.htm>>.

Abstrakt

Práce na téma Kritéria pro svěřeni dítěte do péče je zaměřena na zmapování a analýzu kritérií používaných soudem při rozhodování o svěřeni dítěte do péče, přičemž důraz je kladen především na zájem dítěte a jeho názor. Součástí práce je také vymezení základních pojmů, jako rodina, dítě, otec, matka, které s touto problematikou úzce souvisí. Práce obsahuje i stručný nástin společné, střídavé a výhradní péče, jejich srovnání, výhody a nevýhody. Je žádoucí, aby soud v rámci rozhodování o uspořádání porozvodové péče spolupracoval také se znalci a orgány sociálně-právní ochrany dětí. V této souvislosti se autorka zabývá též znaleckými posudky. Jedním z možných alternativních, mimosoudních řešení porozvodové krize je rodinná mediace. I této je tedy věnována samostatná kapitola. Obsahem práce je též komparace současné právní úpravy zákona o rodině s právní úpravou de lege ferenda, tedy novým občanským zákoníkem, účinným od 1. ledna 2014.

Abstract

The diploma thesis "Criteria for child custody" is focused on mapping and analyzing of the criteria used by the court in deciding child custody, with an emphasis on the interests of the child and his opinion. The work also includes definitions of basic concepts such as family, child, father and mother, which are closely related with this issue. The work contains a brief description, comparison, advantages and disadvantages of joint, alternate and sole custody. It is desirable that the court, deciding on the post-divorce custody arrangement, also collaborated with experts. In this context, the author also deals with expert opinions. One of the possible alternative solutions of the post-divorce crisis is a family mediation. This is discussed in a separate chapter. The content of the work is also a comparison of the current legislation with a new Civil Code, effective from 1st January 2014.

Seznam klíčových slov

Rodina
Matka
Otec
Nezletilé dítě
Společná péče
Střídavá péče
Péče jednoho z rodičů
Kritéria pro soudní rozhodování
Zájem dítěte
Názor dítěte
Znalecké posudky
Rodinná mediace
Nový občanský zákoník

List of the key words

Family
Mother
Father
Minor
Joint custody
Alternate custody
Sole custody
Criteria for the judicial decision
Child's interest
Child's opinion
Expert evidence
Family mediation
New civil code